

Professionele Nabijheid

Over de opbouw van de affectieve band
tussen de professionele opvoeder en de
opgenomen jongere in gezinshuizen

Een onderzoek door
Anneloes van der Linde
Bernadette van der Stouwe - Leenman

In opdracht van
Christelijke Hogeschool Ede
Lectoraat Jeugd & Gezin

Ontwerp omslag: Sterkbeeld

Auteurs:	Anneloes van der Linde & Bernadette van der Stouwe - Leenman
Begeleider:	Wilma Corsel
Opdrachtgever:	Lectoraat Jeugd en Gezin Christelijke Hogeschool Ede
Begeleider:	Ellen Schep
Datum:	21-05-2013
Betreft:	Afstudeeronderzoek Christelijke Hogeschool Ede Afstudeerrichting Sociaal Pedagogische Hulpverlening Minor Jeugdzorg / Pedagogiek

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	6
1. Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding van het onderzoek.....	9
1.2 De probleemstelling	9
1.3 De vraagstelling	10
1.4 Doelstelling van het project	10
2. Onderzoeksmethode.....	11
2.1 Methode.....	11
2.1.1 Interviews	11
2.1.2 Literatuurstudie	12
2.2 Respondenten	12
2.3 Meetinstrumenten	13
2.4 Procedure	13
3. Resultaten uit het onderzoek.....	16
3.1 Affectieve band	16
3.1.1 Inleiding	16
3.1.2 Gehechtheid	16
3.1.3 Gehechtheidgedrag	17
3.1.4 Intern werkmodel.....	17
3.1.5 Belang van hechting	17
3.1.6 Onveilige hechting.....	18
3.1.7 Vormen van onveilige hechting.....	19
3.1.8 Gedrag kind bij onveilige hechting	20
3.1.9 Gevolgen van onveilige hechting op lange termijn	21
3.1.10 Conclusie	21
3.2 Opbouw van een affectieve band	22
3.2.1 Inleiding	22
3.2.2 De ontwikkeling van jongeren.....	22
3.2.3 De geschiedenis van de jongere	24
3.2.4 Loyaliteit	25
3.2.5 Invloed van de opvoeder	25
3.2.6 Opvoeden als eigen kind of afstand bewaren	26

3.2.7 Continuïteit van de gehechtheidsrelatie	27
3.2.8 Conclusie	28
3.3 Stimulerende factoren voor de opbouw van een affectieve band	29
3.3.1 Inleiding	29
3.3.2 Hoe omschrijven de professionele opvoeders de band met hun opgenomen jongeren?... 29	
3.3.3 Stimulerende factoren voor het opbouwen van een affectieve band	30
3.3.4 Professionele houding	30
3.3.5 Aansluiten bij de behoeften van de jongere	31
3.3.6 Een stabiel en veilig thuis bieden	33
3.3.7 Samenwerking met biologische ouders	33
3.3.8 Conclusie	33
3.4 Belemmerende factoren voor de opbouw van een affectieve band	34
3.4.1 Inleiding	34
3.4.2 Afstand en nabijheid	34
3.4.3 Problematiek jongere	35
3.4.4 Biologische ouders.....	37
3.4.5 Houding van de professionele opvoeder	38
3.4.6 Conclusie	38
3.5 Verbinding tussen theorie en praktijk.....	40
4. Conclusie	42
5. Aanbevelingen	44
5.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	44
5.2 Aanbevelingen voor de instelling	44
5.3 Aanbevelingen voor de professionele opvoeder	45
6. Discussie	46
7. Bronnen	49
8. Bijlagen	51
8.1 Kernlabelschema	51
8.2 Definities kernlabels	61
8.3 Interviewleidraad focusinterview.....	63

Samenvatting

Het onderwerp van het onderzoek

Wanneer kinderen niet meer thuis kunnen wonen, omdat bijvoorbeeld ouders vastlopen in de opvoeding of kinderrechters beslissen dat de thuissituatie te onveilig is voor het kind, is een uithuisplaatsing een veelvoorkomend gevolg. De opvoeding en verzorging van deze kinderen wordt dan overgenomen door professionele opvoeders in verschillende residentiële opvoedingssettings, zoals gezinshuizen. In de praktijk is gebleken dat nog teveel gezinshuisplaatsingen van jongeren vroegtijdig worden afgebroken. Het is niet duidelijk waarom het in sommige gevallen wel lukt om tot een opvoedrelatie met de opgenomen jongeren te komen en in andere gevallen niet. De probleemstelling voor dit onderzoek luidt als volgt:

Voor een professionele opvoeder in gezinshuizen kan het moeilijk zijn om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere in de puberleeftijd”.

Doel van het onderzoek

Vanuit deze probleemstelling is er onderzoek gedaan om de volgende vraagstelling te kunnen beantwoorden. *“Wat kan een professionele opvoeder doen om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere?”*

De vraagstelling is opgedeeld in de volgende vier deelvragen:

- a. Wat is een affectieve band?
- b. Wat zegt de hechtingstheorie over het opbouwen van een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere?
- c. Welke factoren stimuleren volgens professionele opvoeders de opbouw van een affectieve band met een opgenomen jongere?
- d. Welke factoren belemmeren volgens professionele opvoeders de opbouw van een affectieve band met een opgenomen jongere?

Een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere is van essentieel belang voor de ontwikkeling van de jongere (Van den Bergh & Weterings, 2010, p. 80). Daarom is het doel van dit onderzoek inzicht verkrijgen in factoren die de opbouw van een affectieve band, tussen de professionele opvoeder en de opgenomen jongere, stimulerend en/of belemmerend beïnvloeden.

De wijze waarop het is uitgevoerd

In dit onderzoek is er gekozen voor een kwalitatief beschrijvend onderzoek. Er is gebruik gemaakt van verschillende databronnen. Enerzijds zijn er als eerste databron focusgroep interviews afgenomen bij gezinshuisouders om zicht te krijgen op hoe gezinshuisouders de band met de opgenomen jongeren ervaren en waar zij tegenaan lopen. Hierbij is gebruik gemaakt van topicinterviews die aan de hand van video-opnames en geluidsopnames zijn vastgelegd. Anderzijds heeft als tweede databron literatuurstudie plaatsgevonden. In deze literatuurstudie is de gehechtheidstheorie, waar John Bowlby de grondlegger van is, richtinggevend geweest.

De belangrijkste resultaten

Beide methodes, de focusinterviews en de literatuurstudie hebben inzicht verschaft in de problematiek van de jongeren alsmede hoe daar het beste mee om te gaan als gezinshuisouder.

Een aantal professionele opvoeders geeft aan dat het belangrijk is dat zij kansen en herstel mogelijkheden bieden en blijven geloven in de mogelijkheden van de jongere en de opbouw van een affectieve band. Er kan immers geen vertrouwensband ontstaan wanneer de professionele opvoeder zelf geen vertrouwen laat zien en erkenning geeft aan het kind voor wie hij¹ is. Daarnaast zijn sensitief en responsief reageren van essentieel belang voor het opbouwen van een relatie. Het opmerken van gedrag dat er niet is maar er wel zou moeten zijn, wanneer een jongere verdriet heeft maar dit niet aan kan geven, is daar een zeer belangrijk voorbeeld van.

Meerdere professionele opvoeders geven aan dat het stimulerend werkt wanneer zij zelf uit de emotie kunnen blijven en minder met hun eigen gevoel bezig zijn. Dit is helpend in conflict en het helpt minder emotioneel te reageren. Wanneer een professionele opvoeder zich professioneel betrokken weet bij een jongere, ook wel professionele nabijheid genoemd, geeft dit stabiliteit aan de relatie.

¹ Overal waar hij staat wordt hij/zij bedoeld.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksverslag “Professionele Nabijheid” dat geschreven is het kader van ons afstuderen aan de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening van de Christelijke Hogeschool Ede. We hebben dit onderzoek met veel plezier en inzet uitgevoerd in opdracht van het lectoraat Jeugd & Gezin van de CHE.

Met onze persoonlijk belangstelling in het werken met kinderen en jeugd en de gevolgde minor Pedagogiek in de Jeugdzorg hebben we, aan het begin van dit laatste studiejaar, onze interesse in het lectoraatonderzoek “Professioneel Ouderschap” kenbaar gemaakt. Tot onze vreugde mochten we deelnemen aan het eerste jaar van dit onderzoek in gezinshuizen. Binnen het lectoraatonderzoek hebben wij gekozen voor een eigen focus voor deelonderzoek. Al gauw sprak ons het thema hechting bij opgenomen jongeren aan, omdat we tijdens de voorbereidingen van het afstuderen lazen dat bij ongeveer de helft van de kinderen in gezinshuizen sprake is van problemen in de hechting aan primaire verzorgers. Dit heeft ons uiteindelijk bij de volgende vraagstelling voor dit onderzoek gebracht: *“Wat kan een professionele opvoeder doen om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere?”*

In dit onderzoeksverslag kunt u zich aan de hand van literatuur verdiepen in een affectieve band en de opbouw van een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere. Vervolgens kunt u in het praktijkonderzoek, dat gehouden is middels focusinterviews met professionele opvoeders, de belemmerende en stimulerende factoren lezen die gezinshuisouders ervaren in de opbouw van een affectieve band met de jongere. De literatuurstudie en het praktijkonderzoek monden uit in onze conclusie en aanbevelingen. In onze discussie is onze persoonlijke visie te lezen op dit onderzoek “Professionele Nabijheid”.

We hopen dat de verkregen inzichten een bijdrage mogen leveren aan het onderzoek “Professioneel Ouderschap” van het lectoraat Jeugd & Gezin en daarmee tot opbouw mag zijn van de dagelijkse praktijk van gezinshuizen. We kunnen dit onderzoek van harte aanraden aan alle professionele opvoeders, die dagelijks zorgdragen voor pubers, in gezinshuizen en voor alle betrokken instanties en zorginstellingen die professionele opvoeders begeleiden, zoals Gezinshuis.com, JOOZT LSG-Rentray en de Rudolphstichting.

We willen onze dank uitspreken richting Wilma Corsel, onze afstudeerbegeleider van de CHE. Bedankt voor je kritische blik, je feedback en betrokkenheid gedurende deze periode. Daarnaast willen we het lectoraat Jeugd & Gezin van de CHE bedanken voor de mogelijkheid die ons is geboden deel te nemen aan het onderzoek “Professioneel Ouderschap”. In het bijzonder dank aan Ellen Schep, onze begeleider vanuit het lectoraat. Bedankt voor je inzichten en feedback. We willen alle betrokken professionele opvoeders heel hartelijk bedanken voor al hun verhalen en inzichten in de hulpverlening aan hun opgenomen jongeren. Tot slot willen we onze mannen, Peter van Beek en Jan Rien van der Stouwe in het bijzonder bedanken. Bedankt voor jullie constante steun en vertrouwen in ons.

We wensen u veel plezier toe met het lezen van dit onderzoeksverslag.

Anneloes van der Linde & Bernadette van der Stouwe-Leenman
Ede, 21 mei 2013

1. Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Wanneer kinderen niet meer thuis kunnen wonen, omdat bijvoorbeeld ouders vastlopen in de opvoeding of kinderrechters beslissen dat de thuissituatie te onveilig is voor het kind, is een uithuisplaatsing een veelvoorkomend gevolg. De opvoeding en verzorging van deze kinderen wordt dan overgenomen door professionele opvoeders in verschillende residentiële opvoedingssettings, zoals gezinshuizen.

Het lectoraat Jeugd & Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede is in september 2012 gestart met het onderzoek 'Professioneel Ouderschap'. Het onderzoek, onder professionele opvoeders in gezinshuizen, richt zich op de kwaliteitsverbetering van de opvoedrelatie. Er is door de jaren heen namelijk gebleken dat er uitval bestaat onder pubers in gezinshuizen. Het praktijkgericht onderzoek wordt verricht naar professioneel ouderschap in alledaagse leefsituaties in gezinshuizen (CHE Lectoraat Jeugd & Gezin, 2012, p. 2).

Het onderzoeksteam van de CHE wordt gevormd door Martine Noordegraaf (projectleider), Ellen Schep (onderzoeker), Daniëlle van de Koot (onderzoeker) en Heleen Hospes (communicatie en administratie). Daarnaast dragen de volgende organisaties bij aan het onderzoek:

- Gezinshuis.com;
- JOOZT LSG-Rentray;
- De Rudolphstichting;
- Nederlands Jeugdinstituut;
- Hogeschool van Amsterdam;
- Universiteit Utrecht.

Binnen het kader van het grotere onderzoek 'Professioneel Ouderschap' heeft dit deelonderzoek plaatsgevonden. De aanzet voor het deelonderzoek is dat diverse aspecten in de opvoedrelatie van invloed kunnen zijn op de handelingsverlegenheid van professionele opvoeders. In het artikel van het Nederlands Jeugdinstituut, 'Gezinshuizen in de Jeugdzorg: de kennis verzameld en de stand van zaken' (NJI, 2012), wordt beschreven dat bij 50% van de kinderen wonend in gezinshuizen sprake is van problemen in de hechting aan de primaire verzorgers. Voor de opgenomen jongeren kan het moeilijk of een uitdaging zijn om een affectieve band op te bouwen met de professionele opvoeder. Toch is de gehechtheid van het kind mogelijk een belangrijke factor om rekening mee te houden in de opvoedrelatie. De vraag hoe de professionele opvoeder in gezinshuizen een affectieve band kan ontwikkelen met de opgenomen jongere is daarom onderwerp van dit onderzoek.

1.2 De probleemstelling

In de praktijk is gebleken dat nog teveel plaatsingen van jongeren vroegtijdig worden afgebroken. Het is niet duidelijk waarom het in sommige gevallen wel lukt om tot een opvoedrelatie met de opgenomen jongeren te komen en in andere gevallen niet. Het is mogelijk dat de, veelal meervoudige en complexe, problematiek van de jongere meespeelt. Maar het kan ook te maken hebben met de vaardigheden van de professionele opvoeder. De probleemstelling voor dit deelonderzoek luidt dan ook als volgt:

Voor een professionele opvoeder in gezinshuizen kan het moeilijk zijn om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere in de puberleeftijd.

Definitie van begrippen:

Met professionele opvoeder wordt een opvoeder bedoeld die op professionele wijze vorm geeft aan de verzorging, behandeling, opvoeding en begeleiding van de opgenomen jongere(n) in het eigen gezin. Een gezinshuis is een kleinschalige residentiële hulpvorm waarin gezinshuisouders in de eigen privésituatie opvang en professionele hulp bieden aan jeugdigen tot 18 jaar die tijdelijk niet thuis kunnen wonen (Gezinshuis.com, 2009). In het kader van het onderzoek wordt onder de affectieve band verstaan: de verbintenis tussen de ouder en het kind waarin wederzijdse affectie een belangrijke rol speelt. De opgenomen jongeren zijn uithuisgeplaatste jongeren tussen de 12 en 18 jaar oud die in een gezinshuis wonen (CHE Lectoraat Jeugd & Gezin, 2012, p. 4).

1.3 De vraagstelling

De bovenstaande aanleiding en probleemstelling hebben tot de volgende onderzoeksvraag en deelvragen geleid:

Wat kan een professionele opvoeder doen om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere?

- a. Wat is een affectieve band?
- b. Wat zegt de hechtingstheorie over het opbouwen van een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere?
- c. Welke factoren stimuleren volgens professionele opvoeders de opbouw van een affectieve band met een opgenomen jongere?
- d. Welke factoren belemmeren volgens professionele opvoeders de opbouw van een affectieve band met een opgenomen jongere?

De deelvragen a en b worden beantwoord op basis van literatuurstudie. De leidraad voor dit theoretisch kader is de hechtingstheorie. De deelvragen c en d worden beantwoord op basis van de analyse van focusgroep interviews die hebben plaatsgevonden in het kader van het onderzoek 'Professioneel Ouderschap'.

1.4 Doelstelling van het project

Een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere is van essentieel belang voor de ontwikkeling en een succesvolle plaatsing van de jongere (Van den Bergh & Weterings, 2010, p. 80; Van den Bergh, Weterings & Schoenmakers, 2011, p. 4). Daarom is het doel van dit onderzoek inzicht te krijgen in factoren die de opbouw van een affectieve band, tussen de professionele opvoeder en de opgenomen jongere, stimulerend en/of belemmerend beïnvloeden. Op basis van deze opgedane inzichten zullen aanbevelingen gedaan worden die kunnen bijdragen aan een succesvolle plaatsing van jongeren in gezinshuizen. Hierin kunnen verschillende niveaus worden onderscheiden, te weten:

- Micro: aanbevelingen voor de professionele opvoeders van gezinshuizen in de opvoedrelatie;
- Meso: aanbevelingen voor Rudolphstichting, Gezinshuis.com en JOOZT LSG-Rentray die professionele opvoeders begeleiden;
- Macro: beleid.

Het beleidsniveau valt buiten het kader van dit onderzoek. Echter kunnen de conclusies en aanbevelingen wellicht wel worden meegenomen in beleidsvorming.

2. Onderzoeksmethode

Het Lectoraat van Jeugd & Gezin doet een tweejarig onderzoek naar professioneel ouderschap in alledaagse leefsituaties in gezinshuizen. Hun doelstelling luidt: “Samen met 45 professionele opvoeders zal het consortium kennis opdoen en hulpmiddelen ontwikkelen, waarmee interactioneel vermogen van de professionele opvoeders wordt uitgebreid, zodat de kwaliteit van de opvoedingsrelatie toeneemt en meer jongeren met succes in een gezinshuis kunnen wonen” (CHE Lectoraat Jeugd & Gezin, 2012, p. 3)

Dit deelonderzoek verdiept zich in één thema, namelijk de hechtingsmogelijkheden van de opgenomen jongere, die van invloed kan zijn op de opvoedingsrelatie. Doordat dit deelonderzoek voortkomt uit het onderzoek ‘Professioneel Ouderschap’ lopen de onderzoeksmethodes van beide onderzoeken door elkaar. In deze rapportage wordt alleen gekeken vanuit het deelonderzoek, tenzij anders omschreven.

2.1 Methode

Voor dit afstudeeronderzoek is er gekozen voor een kwalitatief beschrijvend onderzoek. Kenmerkend voor kwalitatief onderzoek is het subjectieve karakter, het gebruik van verschillende databronnen en de nadruk op het ‘begrijpen’ of doorgronden van individuele mensen, groepen of situaties (Baarda, De Goede en Teunissen, 2009, p. 7). Bij kwalitatief beschrijvend onderzoek gaat het om het benoemen en inventariseren van karakteristieken van de onderzoekseenheden en niet om kwantiteiten. Vanuit het gezichtspunt van de betrokkenen worden gevoelens, belevingen, ervaringen, betekenisverleningen in kaart gebracht (Baarda, De Goede en Teunissen, 2009, p. 95). Daarbij ligt de expertise van een SPH’er in gespreksvoering. Daarom is gekozen voor focusgroep interviews met daarbij literatuurstudie, om op die manier de literatuur te koppelen aan de praktijk en andersom.

2.1.1 Interviews

Er is gekozen voor focusgroep interviews om zicht te krijgen op hoe professionele opvoeders de band met de opgenomen jongeren ervaren en waar zij tegenaan lopen. Het interviewen in focusgroepen heeft als voordeel dat de opmerkingen van de andere deelnemers inspirerend kunnen werken (Baarda, De Goede en Teunissen, 2009, p. 231). Tegelijkertijd bestaat de kans dat mensen zich laten beïnvloeden door de andere aanwezigen, waardoor bepaalde dingen wel of niet gezegd worden.

Tijdens de focusgroep interviews is gebruik gemaakt van topicinterviews als dataverzamelmethode. Dit is een half gestructureerde vorm van interviewen, waarin de bevragsmethode open is, maar onderwerpen die aan bod komen min of meer vastliggen (Baarda, De Goede en Teunissen, 2009, p. 234). Er is gebruik gemaakt van een lijst met topics, waarbij de vragen door de interviewers zelf geformuleerd zijn. Deze topics zijn deels door de opdrachtgever aangereikt. Het gebruik van een topiclijst verkleint het risico dat bepaalde onderwerpen niet aan bod komen. Ter ondersteuning zijn enkele trefwoorden opgesteld, in de vorm van verdiepingsvragen, om tot de kern van de verschillende topics te komen.

In het totaal zijn acht focusgroep interviews gehouden op twee verschillende locaties van de participerende zorginstellingen. De interviews zijn aan de hand van video-opnames en geluidsopnames vastgelegd. Dit maakt de resultaten controleerbaar en inzichtelijk.

2.1.2 Literatuurstudie

Naast focusgroep interviews heeft als tweede databron literatuurstudie plaatsgevonden. In deze literatuurstudie is de gehechtheidstheorie, waar John Bowlby de grondlegger van is, richtinggevend geweest. Dit houdt in dat er zoektermen zijn gebruikt binnen theorie als: hechting, hechtingsproblemen en affectieve band. Hier is voor gekozen om kenmerken van hechtingsproblemen te specificeren en het bijbehorende gedrag te koppelen aan datgene waar de professionele opvoeder tegenaan loopt in de opvoeding van opgenomen jongeren in de puberleeftijd.

Naast de gehechtheidstheorie is grotendeels literatuur over pleegzorg gebruikt. Hiervoor is gekozen, omdat er relatief weinig literatuur beschikbaar is over gezinshuizen en van alle residentiële hulpverleningsvormen pleegzorg het meest te vergelijken is met gezinshuizen. Het vele onderzoek dat al heeft plaatsgevonden binnen pleegzorg biedt voor dit onderzoek daarom de beste inzichten, maar is niet volledig generaliseerbaar met gezinshuizen.

Binnen de gehechtheid worden verschillende aspecten belicht als; wat is een affectieve band, wat is een veilige- onveilige hechting en wat zijn de gevolgen daarvan? Er is gebruik gemaakt van boeken, artikelen en internet. Dataverzameling en data-analyse hebben elkaar tijdens het onderzoek voortdurend afgewisseld.

Beide methodes, de focusinterviews en de literatuurstudie, hebben inzicht verschaft in de problematiek van de jongeren alsmede hoe daar het beste mee om te gaan als professionele opvoeder. Er is gekozen voor deze twee methodes om de theoretische kennis en de werkelijke ervaringen van gezinshuisouders op dit gebied met elkaar te vergelijken en verbanden te leggen tussen de theorie en de praktijk.

2.2 Respondenten

De respondenten die hun medewerking hebben verleend aan dit onderzoek zijn ouders in gezinshuizen, werkend bij een van de participerende organisaties. Alle professionele opvoeders die ervaringen hebben met opgenomen pubers in hun gezin kwamen hiervoor in aanmerking. Deze gezinshuisouders hebben een brief ontvangen waarin zij werden geïnformeerd over het onderzoek naar Professioneel Ouderschap en waarin zij worden uitgenodigd hieraan deel te nemen tegen een vergoeding vanuit het RAAK-project.

35 Gezinshuisouders hebben zich aangemeld om deel te nemen aan het onderzoek.

Van de 35 aanmeldingen hebben uiteindelijk 33 gezinshuisouders werkelijk deelgenomen aan één van de focusinterviews. Deze groep bestaat uit 9 mannen en 24 vrouwen in de leeftijd van 31 jaar tot 63 jaar. De gemiddelde leeftijd is 46,85 jaar. Het aantal jaren werkervaring als gezinshuisouder varieert van 2 jaar tot 24 jaar. 75,76 % is na 2001 gezinshuisouder geworden. Alle professionele opvoeders hebben pubers in huis of in huis gehad. 21,21 % van de gezinshuisouders heeft geen biologische kinderen. Van de overige 78,79% hebben drie gezinshuisouders biologische kinderen jonger dan de puberleeftijd.

2.3 Meetinstrumenten

Tijdens het onderzoek heeft het orthopedagogisch methodiek model van Bruininks (2006) ondersteund in het vormgeven van een interview leidraad en het analyseren van de knelpunten in de omgang met opgenomen jongeren met gedragsproblemen. In bijlage 1 is deze interviewleidraad te vinden. Problemen en knelpunten die in een organisatie worden gesignaleerd, kunnen met het methodiekmodel worden geanalyseerd en wellicht opgelost (Bruininks, 2006, p. 259).

De kern van het interview is om inzicht te krijgen in de wijze waarop gezinshuisouders situaties hanteren die lastig of juist heel goed te hanteren zijn. Onder alle gezinshuisouders van de betrokken partijen is onderzoek verricht naar hoe gezinshuisouders de (affectieve) band ervaren met de opgenomen jongeren met hechtingsproblemen en naar de ervaringen die zij hebben in het omgaan met jongeren met gedrags- en hechtingsproblemen. Hierin is doorgevraagd naar momenten waarop de relatie vastliep, er geen aansluiting ontstond en juist naar de momenten waarop een positieve kanteling in het contact ontstond.

2.4 Procedure

Hieronder wordt de procedure die is gevolgd in chronologische volgorde omschreven. De actiepunten vanuit het onderzoek 'Professioneel Ouderschap' zijn cursief geschreven, ook wanneer de onderzoekers uit dit deelonderzoek deel hebben genomen aan het actiepunt.

Vorbereiding:

- *In een zogeheten startbijeenkomst, zijn de betrokken partijen van het bij elkaar gekomen voor kennismaking met elkaar en een het bespreken van de planning van het onderzoek.*
- Vervolgens heeft er voor het onderzoek, literatuurstudie plaatsgevonden in artikelen met betrekking tot gezinshuizen ter verdieping omtrent de kennis van gezinshuizen.
- Er is een opzet van een plan van aanpak geschreven. Dit is gedurende de periode die hierop volgde continu bijgesteld.
- *De professionele opvoeders zijn middels een brief op de hoogte gesteld van het onderzoek en zijn uitgenodigd hieraan medewerking te verlenen. Zij konden zich inschrijven op verschillende tijden en data.*
- *De aangemelde professionele opvoeders worden uitgenodigd op een datum, tijd en locatie zo dicht mogelijk bij hen in de buurt (De Glind voor JOOZT-LSG Rentray, verschillende plaatsen in Nederland voor Gezinshuizen.com).*
- De onderzoekers houden een wekelijks logboek bij over gemaakte keuzes, gezette stappen en problemen die worden waargenomen.
- De onderzoekers hebben minimaal één keer per week contact, face to face of via Skype. Voor deze contactmomenten worden agenda's opgesteld en notulen bijgehouden.
- Definitief plan van aanpak is rond.

Dataverzameling:

- *Voor aanvang van de interviews wordt de respondenten gevraagd een formulier in te vullen met persoonlijke gegevens voor dataverwerking.*
- *De interviews worden vormgegeven aan de hand van de interviewleidraad, zie bijlage 1.*
- *De interviews vinden plaats binnen een tijdsbestek van 1,5 maand.*

- *De interviews duren tussen de 1,5 en 2 uur en worden middels video- en geluidsopnames vastgelegd.*
- Bij aanvang van het eerste interview is ondertussen ook gestart met literatuur studie aan de hand van relevante literatuur vanuit boeken, internet en eventueel artikelen.
- Aan de hand van de onderzoeksvraag en deelvragen is relevante literatuur uitgekozen.

Dataverwerking en analyse:

Interviews

- *De interviews worden letterlijk uitgewerkt. In deze uitwerking worden alle namen en plaatsen geanonimiseerd.*
- *De uitwerkingen worden door een tweede persoon nagelezen en waar nodig aangepast.*
- Er wordt nog een keer goed verhelderd, wat willen we weten, waarom willen we dat weten en vanuit welk perspectief verrichten we het onderzoek. Dit wordt geëxpliciteerd om de juiste gegevens over te houden na de reductie van het labelen om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag.
- Uit de definitieve uitwerkingen van de interviews worden de relevante fragmenten voor het te onderzoeken thema gehaald.
- Deze fragmenten worden gelabeld en gecategoriseerd.
- Labelen: tekstfragmenten voorzien van een naam, omschrijving en/of andere code. Dat maakt het mogelijk om de tekstfragmenten terug te vinden die gebruikt zijn in het beantwoorden van de deelvragen. Dit is gedaan met behulp van hoofdstuk 11 uit het Basisboek Kwalitatief Onderzoek van Baarda, De Goede en Teunissen.
- Categoriseren: labels ruimtelijk ordenen en verbanden leggen. Labels zijn verdeeld in kernthema's.
- Kernthema's zijn gedefinieerd.
- Alle labels zijn door de onderzoekers samen nagelopen, aangepast en gereduceerd.
- Er zijn verbanden, verschillen en overeenkomsten gezocht in de uiteindelijke data vanuit de interviews.
- Deze verbanden, verschillen en overeenkomsten hebben de antwoorden gevormd op deelvragen c en d.
- Beide onderzoekers hebben één van de deelvragen c en d beantwoord.
- De samenhang tussen de verzamelde data vanuit de interviews en de literatuurstudie is geanalyseerd.
- De antwoorden op deze deelvragen hebben geleid tot een antwoord op de hoofdvraag of tot de conclusie dat nader onderzoek noodzakelijk is om tot antwoorden te komen.

Literatuurstudie

- Beide onderzoekers zijn relevante literatuur gaan verzamelen via verschillende kanalen; boeken, internet, artikelen.
- Eventuele relevante literatuur is opgeslagen in een gezamenlijke database.
- Deelvragen a en b zijn elk door één van de onderzoekers beantwoord aan de hand van deze relevante literatuur.
- De antwoorden op deze deelvragen hebben geleid tot een antwoord op de hoofdvraag of tot de conclusie dat nader onderzoek noodzakelijk is om tot antwoorden te komen.

- De samenhang tussen de verzamelde data vanuit de interviews en de literatuurstudie is geanalyseerd.

Eindfase:

- Vanuit de analyse van de samenhang tussen de verzamelde data vanuit de interviews en de literatuurstudie is een overzicht gemaakt van overeenkomsten en verschillen tussen theorie en praktijk.
- Dit overzicht heeft bijgedragen aan de formulering van de conclusie.
- De conclusie is geformuleerd vanuit de uitkomsten van de vier deelvragen.
- Vanuit de conclusie zijn aanbevelingen geformuleerd op micro, meso en macro niveau.
- In een discussie zijn de resultaten verklaard en geïnterpreteerd en wordt er kritisch gekeken naar het verloop van het onderzoek.
- De onderzoeksmethode, de inleiding, het voorwoord, de samenvatting zijn beschrijven.
- Alle onderzoeksresultaten, bijbehorende hoofdstukken en bijlagen zijn samengevoegd tot de onderzoeksrapportage.

3. Resultaten uit het onderzoek

3.1 Affectieve band

Wat is affectieve band?

3.1.1 Inleiding

In de jaren vijftig van de vorige eeuw betoogde de grondlegger van de hechtingstheorie, de Britse kinderpsychiater John Bowlby, dat gehechtheid een essentiële rol speelt in de opvoeding en ontwikkeling van jonge kinderen. De theorie is gebouwd op de veronderstelling dat jonge kinderen ter wereld komen met een aangeboren neiging om zich te hechten aan een ander en beschrijft en verklaart de manier waarop kinderen affectieve relaties met opvoeders aangaan en hoe zij reageren op scheiding of verlies van een geliefde persoon (Van IJendoorn, 1982 p. 11; Van IJendoorn 2008, p. 23). In dit hoofdstuk wordt, vanuit het perspectief van de hechtingstheorie, beschreven wat een affectieve band is.

3.1.2 Gehechtheid

“Gehechtheid ontstaat bij ieder kind van nature. Het is de aangeboren neiging van het kind om steun te zoeken bij iemand die sterker is, een volwassene die het kind kan beschermen en helpen” (Juffer, 2010, p. 7). Het is een relatief duurzame affectieve relatie tussen een kind en één of meer specifieke personen met wie hij regelmatig interacteert (Van IJendoorn, 1982, p. 13).

Een baby is niet zelfredzaam en daarom volledig afhankelijk van volwassenen. De wijze waarop er voor de baby wordt gezorgd is bepalend voor het hechtingsproces van het kind. “Vanaf de geboorte van het kind vindt er een proces van wederzijdse afstemming plaats tussen ouder(s) en kind” (Juffer, 2010, p. 9). Ouder en kind reageren op elkaar, bijvoorbeeld wanneer een baby huult, wordt het getroost door de ouder. De nabijheid van de ouder kan worden omschreven als een duurzame verbondenheid. De ouder is beschikbaar voor het kind en garandeert zijn veiligheid. Het kind kan zich volledig toevertrouwen aan zijn ouder (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 19).

Professor R. van IJendoorn, specialist op het gebied van hechting, stelt dat wanneer een baby een betrouwbare en sensitieve opvoeding heeft ervaren, hij een gevoel van veiligheid verwerft in relatie tot de opvoeder (Van IJendoorn, 2008, p. 25). Ouderlijke sensitiviteit en responsiviteit spelen zodoende een belangrijke rol bij de ontwikkeling van gehechtheid. “Sensitiviteit is het vermogen om signalen van het kind adequaat waar te nemen en te interpreteren; responsiviteit het vermogen om ook adequaat te reageren” (Bartelink & Baat 2013). Een sensitieve en responsieve ouder is in staat signalen van het kind snel waar te nemen, deze adequaat te interpreteren en er direct en gepast op te reageren. Vanaf de geboorte wordt de baby gezien als een interactiepartner die kan communiceren en zijn behoeften kenbaar kan maken. Baby's met sensitieve ouder(s) leren dat hun signalen adequate reacties van hun verzorger ontlokken en dat hun behoeften serieus worden genomen. Ouders zijn als eerste verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de gehechtheidsrelatie, omdat zij de mogelijkheid hebben de problemen van hun jonge kind – in tegenstelling tot het kind zelf - te hanteren (Van IJendoorn, 2008 p. 33). Echter is het, in het proces van hechting, volgens Bowlby, onmiskenbaar dat zowel de ouder als het kind beiden een bijdrage leveren aan de relatie. De hechtingsprocessen die plaatsvinden binnen deze relatie maken zichtbaar dat baby's vanaf het begin

actief deelnemen in dit interactiespel met hun opvoeder(s). Het resultaat van deze interacties is een vorm van gehechtheid tussen beiden (Govaerts, 2007, p. 24).

De gehechtheid van een kind heeft op bijna elk terrein van het leven wel invloed. In de afgelopen jaren is veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar het belang van gehechtheid. Het is duidelijk geworden dat iedere ontwikkelingsfase van de mens veiligheid nodig heeft. Wanneer er in de eerste jaren van een kind veiligheid is geweest, is dat geen garantie dat de gehechtheid in de fasen die volgen goed zal gaan. Iedere fase vraagt dan ook opnieuw de beschikbaarheid en nabijheid van de ouder (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 26).

3.1.3 Gehechtheidsgedrag

Voor jonge kinderen is de fysieke aanwezigheid van een gehechtheidsfiguur van zeer groot belang. Een kind wil contact houden met de veilige basis die de ouder biedt. In de bescherming van de aanwezigheid van de ouder kan een kind gaan exploreren. Op deze manier is de ouder enerzijds een uitvalsbasis om de wereld te gaan onderzoeken en anderzijds een toevluchtshaven om naar terug te keren in geval van nood (Bastiaensen en Kramer, 2012). Het kind kan zich, door de ervaring die hij opdoet tijdens exploratie, cognitief en sociaal-emotioneel ontwikkelen (Juffer, 2010, p. 7). Gehechtheid wordt zichtbaar in het contact dat kinderen zoeken met hun ouder(s). Volgens Bowlby vallen deze gehechtheidsgedragingen het meest op als het kind bang, moe, ziek is of pijn heeft (Govaerts, 2007, p. 24). Een kind gaat bijvoorbeeld naar de ouder toe als het van streek is of blijft in de buurt van de ouder wanneer het in een nieuwe omgeving komt. Het ontvangen van troost, zorg en geruststelling geeft het kind het gevoel van veiligheid. Wanneer angst en verdriet van een kind door de ouder worden verlicht zal het kind zichzelf als competent en de moeite waard gaan beschouwen en bouwt hij zelfvertrouwen op. Het vertrouwen in anderen gaat dan samen met zelfvertrouwen (Juffer, 2010, p. 13).

3.1.4 Intern werkmodel

In het contact met de ouder zoekt het kind dus naar geruststelling en bescherming. Door voortdurende omgang met personen uit zijn directe leefomgeving construeert het kind complexe interne werkmodellen. In dergelijk interne werkmodellen slaan kinderen de opgedane ervaringen met gehechtheid en relaties op. Het kind bouwt een beeld op van de wereld, van de belangrijkste personen hierin en van zichzelf in relatie tot deze gehechtheidsfiguren. Het interne werkmodel stelt het kind in staat om op het gedrag van de opvoeder te anticiperen, het te interpreteren en zijn eigen gedrag erop af te stemmen (Govaerts, 2007, p. 25, p. 37; Schuengel & Oosterman, 2003). In het interne werkmodel dat het kind ontwikkelt wordt de opvoeder gezien als iemand die, in tijden van angst en spanning, niet lang op zich zal laten wachten. Het kind ontwikkelt tegelijkertijd een beeld van zichzelf als iemand die bekwaam is de omgeving naar zijn hand te zetten en de aandacht te bemachtigen die hij nodig heeft (Van IJzendoorn, 2008, p. 25).

3.1.5 Belang van hechting

Als het interactieproces tussen ouder en kind, zoals hiervoor beschreven, in harmonie verloopt, dan spreekt men ook wel over veilige hechting. Veilig gehechte kinderen zoeken contact of lichamelijke nabijheid als zij bijvoorbeeld na een korte scheiding weer met hun ouders herenigd worden. Bowlby stelt dat de veilige gehechtheid een voorspellende waarde heeft voor een meer optimale sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind op latere leeftijd. Veilig gehechte kinderen kunnen hun emoties beter reguleren en hebben betere sociale vaardigheden dan onveilig gehechte kinderen

(Juffer, 2010, p. 7). Ook uit andere onderzoeken naar de kindertijd is gebleken dat veilig gehechte kinderen sociaal vaardiger zijn, gemakkelijker contacten maken, meer positieve gevoelens tonen, minder frustratie en agressie laten zien en ze beter zijn in het oplossen van conflicten dan onveilig gehechte kinderen (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 26). Het hebben van een veilige gehechtheidsrelatie met een van de ouders/verzorgers geldt dan ook als een beschermende factor voor de verdere ontwikkeling van een kind (Juffer, 2010, p. 14).

Helaas heeft niet ieder kind een dergelijke veilige gehechtheidsrelatie met een ouder of verzorger. Toch zal ook dit kind zich hechten aan degene die hem opvoedt, omdat kinderen gehechtheid niet kunnen overslaan. Daarom zullen kinderen die zelfs door hun opvoeders ernstig worden verwaarloosd of mishandeld, zich toch aan hen hechten (Juffer, 2010, p. 8). De opvoeding door en de omgang van de opvoeder met het kind bepaalt dus niet de hechting, maar wel de kwaliteit van de gehechtheidsrelatie. De kwaliteit van de hechting wordt bepaald door de specifieke band die het kind heeft met zijn gehechtheidsfiguur (Juffer, 2010, p. 14).

Uiteindelijk zijn er vier verschillende vormen van gehechtheid te onderscheiden. Naast de veilige gehechtheid, zoals in deze alinea beschreven, zijn er drie vormen van onveilige gehechtheid, namelijk onveilige vermijdende gehechtheid, ambivalente gehechtheid en gedesorganiseerde gehechtheid. De volgende alinea zal dieper ingaan op deze verschillende vormen van onveilige hechting.

3.1.6 Onveilige hechting

Een kind ontwikkelt zich in interactie met de ander. De wijze waarop interactie plaatsvindt, is cruciaal. Veiligheid is daarin het kernwoord. Veiligheid is een kenmerk van een gehechtheidsrelatie en daarmee is een eerste globale aanduiding gegeven van het ontstaan van gehechtheidsproblemen, namelijk het ontbreken van veiligheid (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 33). Wanneer de veiligheid voor een kind niet gegarandeerd kan worden, kunnen er gehechtheidsproblemen ontstaan.

Wanneer is een opvoedingssituatie onveilig voor een kind? Zoals hiervoor beschreven, bouwt een kind door gehecht te raken aan één of meer volwassenen, een mentaal beeld op van relaties, mensen en zichzelf in relatie tot andere mensen. In het geval van veilige hechting is dat een beeld van beschikbaarheid en hulpvaardigheid. Bij onveilige gehechtheid is dat een beeld van ontoegankelijkheid en afwijzing. Wanneer ouders niet responsief reageren op de behoeften van het kind, door bijvoorbeeld een afwezig of wisselend optreden van de ouder, kan het kind het gevoel ontwikkelen niet begrepen te worden door de omgeving en de opvoeder niet echt te kunnen vertrouwen (Van IJzendoorn, 2008 p. 33). Door de onbetrouwbaarheid van de ouders, weet het kind niet wat het van de ouder kan verwachten en zal het zich onveilig hechten.

Helaas gaat in sommige gevallen de onveiligheid nog veel verder dan onbetrouwbaarheid of onvoorspelbaarheid van de ouders. In meer extreme vorm, kan de onveiligheid ook bestaan in mishandeling, seksueel misbruik en/of verwaarlozing. Bij dergelijke vormen van kindermishandeling is de opvoedingssituatie zo onveilig dat het kind geen veilige gehechtheidsrelatie op zal kunnen bouwen. Bij deze gedesorganiseerde vorm van gehechtheid is er dan ook altijd sprake van ernstige emotionele verwaarlozing (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 41).

Naast veiligheid is overigens ook continuïteit in de beschikbaarheid van de ouders een belangrijke factor. Voor het opbouwen van een veilige gehechtheid heeft het kind verzorgers nodig die er langdurig zijn en gericht zijn op het welzijn van het kind (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 34).

Wanneer kinderen als baby veilig gehecht zijn, maar tijdens de schooljaren een ingrijpende scheiding meemaken, zoals bijvoorbeeld verlating door de ouder, hebben meer risico dat ze hierdoor een onveilige hechting ontwikkelen. Veilige hechting kan dus door een ingrijpende levensgebeurtenis veranderen in onveilige gehechtheid. Dit is dan ook een aanwijzing dat gehechtheid veranderbaar is (Juffer, 2010, p. 17).

3.1.7 Vormen van onveilige hechting

Ontwikkelingspsychologe M. Ainsworth heeft naar aanleiding van de hechtingstheorie van Bowlby, onderzoek gedaan naar verschillende vormen van onveilige gehechtheid. In dit experiment, genaamd de Vreemde Situatie, werden kinderen kort gescheiden van hun moeder om te observeren hoe het kind reageert op de hereniging. Of en, zo ja, hoe het kind de nabijheid zoekt van en zich laat troosten door de ouder maakt namelijk zichtbaar hoe het kind is gehecht (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 31). Ainsworth onderscheidde op basis van haar onderzoek twee typen van onveilige gehechtheid:

- Vermijdend gehechte kinderen lijken niet te reageren als de ouder aanwezig is en als deze weggaat, zijn ze meestal niet van streek. Ze reageren nauwelijks op de terugkerende opvoeder na een korte scheiding. Ze vermijden het contact en nabijheid met de ouder.
- Afwerend of ambivalent gehechte kinderen hebben een sterke neiging de nabijheid van de verzorger op te zoeken, contact te handhaven en daarbij boos en afwerend te reageren. Ze kunnen moeilijk gerustgesteld worden na de scheiding met de ouder en kunnen niet of nauwelijks weer hun spel hervatten.

Aan deze vormen is door onderzoekers M. Main en J. Solomon de gedesorganiseerde gehechtheid toegevoegd, omdat bleek dat sommige gehechtheidsrelaties gekenmerkt werden door de afwezigheid van een georganiseerde strategie, in tegenstelling tot de andere drie vormen van gehechtheid (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 32; Van IJendoorn, 2008, p. 25).

- Gedesorganiseerde gehechte kinderen verstarren in het contact met de ouder. De ouder is zowel een bron van troost als een bron van angst. Een reden hiervoor kan mishandeling zijn. Door verwarring kan het kind de ervaringen die het opdoet niet goed integreren, met name die ervaringen die in de relatie met de ouder plaatsvindt. Het gedrag van de ouder is onberekenbaar en de situaties zijn elke keer weer anders. Hierdoor kan het kind zich niet richten op het gedrag van de ouder en op de situaties die zijn geweest, waardoor er geen innerlijke organisatie ontstaat.

Aangezien gedesorganiseerde kinderen geen oplossing vinden voor de tegenstrijdigheid die ze ervaren, stelt Main (1995) dat zij zich daarom onderscheiden van andere onveilig gehechte kinderen. De gehechtheidspersoon is tegelijk een bron van angst en bron van veiligheid, wat zorgt voor een onoplosbare situatie voor het kind. Dit wordt dan ook wel uitgedrukt als 'fright without solution', ofwel, angst zonder oplossing (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 35).

Anderzijds kan er in de hechtingsproblematiek ook onderscheid worden gemaakt tussen een relationele stoornis en een hechtingsstoornis (Zeanah & Boris, 2000). Bij een hechtingsstoornis heeft het kind geen gehechtheidservaringen en dus ook geen enkele gehechtheidsrelatie. Bij een relationele stoornis heeft het kind wel een gehechtheidsrelatie, maar is die ernstig verstoord dan wel afgebroken. In het laatste geval reageert het kind op het verlies van de gehechtheidspersoon met een verstoorde reactie (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 35).

3.1.8 Gedrag kind bij onveilige hechting

Intern werkmodel

Het gevolg van onveilige hechting is dat het kind een intern werkmodel opbouwt dat gebaseerd is op gevoelens van onveiligheid. De opvoeder wordt hierdoor niet als geruststellende hulpbron beschouwd. Daarnaast ervaart het kind zichzelf ook niet als iemand die in staat is tot affectregulatie. Het kind heeft immers niet geleerd om zichzelf te kalmeren en gerust te stellen bij negatieve emoties. “Dit gebrek aan vertrouwen in zichzelf en in anderen, zorgt ervoor dat onveilig gehechte kinderen gevoelens van onrust, verdriet en angst als gevaarlijk en als bron van ontredde beschouwen” (Govaerts, 2007, p. 44). Om met deze gevoelens om te gaan ontwikkelen onveilig gehechte kinderen een vertekening van de negatieve emotie. Deze kinderen willen de ervaringen die zij opdoen met hun opvoeder(s) onder controle houden, zodat ze passen binnen de ontwikkelde relationele schema's. De vertekening beperkt de mogelijkheden van het kind om affect beladen informatie te ontvangen, die niet gelijk zijn met de bestaande relationele schema's die het kind heeft zijn eigen gehechtheid (Govaerts, 2007, p. 45).

In een gebrek aan intimiteit ligt vaak de oorzaak van veel problemen bij kinderen en jongeren met een problematische gehechtheid in de gezinssituatie. Een kind met een hechtingsstoornis heeft geen of weinig ervaringen in nabijheid en weet dan ook niet hoe het om moet gaan met intimiteit. Deze kinderen ervaren vaak een gevoel van ontheemd zijn; het kind voelt zich eenzaam en verlaten. Het kind zal er alles aan doen om weg te vluchten uit de situatie, uit de sfeer van intimiteit, want dit roept alleen maar gevoelens van verlatenheid op. Het kind ontwikkelt dan veelal vermijdend gedrag: hij gaat nabijheid uit de weg, vermijdt conflicten en weert intimiteit (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 51).

Stress

Een andere reactie van een kind dat zich in een onveilige situatie bevindt, is dat hij het stressreactiesysteem in werking zet. Het kind heeft de hulp van een volwassene nodig en laat gedrag zien dat de aandacht en zorg van een volwassene oproept, bijvoorbeeld door te gaan huilen. Als het kind dan getroost wordt door de ouder zakt de spanning en komt er weer rust. De hoeveelheid stresshormoon zal afnemen. Als echter het niveau van de stresshormonen onder voortdurende onveiligheid en spanning alleen maar verder stijgt en hoog blijft, kunnen de hersenen beschadigd raken. Wanneer het kind zich voortdurend in een onveilige omgeving bevindt, bijv. door mishandeling, komt het stressreactiesysteem niet tot rust. Het lichaam blijft dan continu in actie om zich te kunnen wapenen tegen dreiging of spanning. Het kind gaat hierdoor zijn omgeving niet verkennen en ontwikkelt zich niet goed. Zelfs wanneer het kind zich niet meer in stressvolle omstandigheden bevindt, blijft het stressreactiesysteem nog lange tijd hyperalert afgesteld. Bij iedere prikkel die voorheen gevaar betekende, reageert het kind nog altijd vanuit een primaire stressreactie. Ook wanneer dat dus in feite niet meer nodig is (Maaskant & Reinders, 2010, p. 38).

Gedrag bij vermijdende gehechtheid

Kinderen die onveilig vermijdend gehecht zijn, hebben in hun verleden ervaren dat hun ouders niet adequaat ingingen op hun negatieve emoties, zoals bijvoorbeeld huilen. Hierdoor lijken deze kinderen ervan uit te gaan dat zij met hun negatieve emoties niet bij hun ouders terecht kunnen. Het kind laat niet zien dat hij van streek is, maar probeert zijn aandacht op bijvoorbeeld zijn speelgoed of de omgeving te richten (Juffer, 2010, p. 16).

Gedrag bij ambivalente gehechtheid

Kinderen die onveilig ambivalent gehecht zijn hebben vaak angst om zich te hechten. Dit uit zich in tegelijk nabijheid wensen en nabijheid weren. Zij hebben ervaren dat hun ouders wisselend beschikbaar waren. Door die ervaringen proberen ambivalent gehechte kinderen hun ouders te claimen door bij hen in de buurt te blijven of door zich aan hen vast te klampen. Zij kunnen daarnaast verzet en boosheid tonen als de ouder even bij hen weggaat (Juffer, 2010, p. 16).

Gedrag bij gedesorganiseerde gehechtheid

Kinderen met een gedesorganiseerde gehechtheid kunnen vaak tegenstrijdig gedrag vertonen. Het kind kan duidelijk nabijheid zoeken, maar vervolgens de ouder vermijden. De verstarring die vaak bij deze kinderen voorkomt kan een directe aanwijzing zijn van vrees voor de ouder. Ook kunnen ongerichte bewegingen, zoals gedesoriënteerd rondlopen, misleidende bewegingen of onvolledige bewegingen aanwijzingen voor een gedesorganiseerde gehechtheid (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 43).

3.1.9 Gevolgen van onveilige hechting op lange termijn

Het ontbreken van een duurzame gehechtheidsrelatie heeft ook consequenties voor de lange termijn, omdat het problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling tot gevolg heeft (IJzendoorn, 1982, p. 18). Onveilig gehechtheid kan daarom leiden tot diverse moeilijkheden, zoals problemen met zelfwaardering en eigenwaarde (IJzendoorn, 2008, p. 25), maar ook tot gedragsproblemen en moeite met het aangaan van relaties (Juffer, 2010, p. 8). Kinderen die onveilig gehecht zijn, kampen bovendien vaker met externaliserende problemen dan kinderen die veilig gehecht zijn (Juffer, 2010, p. 16)

Een onveilig vermijdende of ambivalente gehechtheidsrelatie voorspelt een suboptimale ontwikkeling. Ernstige psychopathologie wordt bij dergelijke kinderen echter niet verwacht. Dat ligt duidelijk anders voor onveilige gedesorganiseerde gehechtheid. Diverse onderzoeken hebben namelijk aangetoond dat onveilige gedesorganiseerde gehechtheid in de eerste kinderjaren gepaard gaat met latere ontwikkelingsproblemen en psychopathologie (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 32-33; IJzendoorn, 2008, p. 25-26). Kinderen met een gedesoriënteerde gehechtheid hebben o.a. geringe sociale vaardigheden, vertonen aanklampgedrag, ultiem angst, boosheid en wantrouwen en hebben een onverschillige houding (Thoomes-Vreugdenhil, 2012, p. 42).

3.1.10 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gezien dat gehechtheid bij ieder kind van nature ontstaat. Het is de aangeboren neiging van het kind om steun te zoeken bij iemand die sterker is, een volwassene die het kind kan beschermen en helpen. Vanaf de geboorte van het kind vindt er een proces van wederzijdse afstemming plaats tussen ouder en kind, waardoor ieder kind zich hecht aan diegene die hem verzorgt. Zelfs in een problematische opvoedingsomgeving zal een kind zich hechten aan de beschikbare ouderfiguren.

Door voortdurende omgang met personen uit zijn directe leefomgeving construeert het kind complexe interne werkmodellen. In dergelijke interne werkmodellen slaan kinderen de opgedane ervaringen met gehechtheid en relaties op. Zo bouwt het een beeld op van de wereld, van de belangrijkste personen hierin en van zichzelf in relatie tot zijn gehechtheidsfiguren. De kwaliteit van de gehechtheid wordt bepaald door de specifieke band die het kind heeft met zijn

gehechtheidsfiguur. Wanneer de verzorger zorg en steun aan het kind biedt en inspeelt op zijn of haar behoeften kan het kind zich veilig hechten. Een emotionele en affectieve band is het gevolg.

Wanneer ouders niet sensitief en responsief reageren op de behoeften van het kind, door bijvoorbeeld een afwezig of wisselend optreden van de ouder, kan het kind het gevoel ontwikkelen niet begrepen te worden door de omgeving en de opvoeder niet echt te kunnen vertrouwen. Het kind zal zich dan onveilig hechten. Het gevolg van onveilige hechting is dat het kind een intern werkmodel opbouwt dat gebaseerd is op gevoelens van onveiligheid. De opvoeder wordt hierdoor niet als geruststellende hulpbron beschouwd. Daarnaast ervaart het kind zichzelf ook niet als iemand die in staat is tot affectregulatie.

Wanneer er een constant wederzijdse afstemming plaatsvindt tussen ouder en kind zal een kind zich hechten aan de ouder. Deze emotionele verbintenis is te omschrijven als een affectieve band. Afhankelijk van hoe er ingegaan wordt op de behoeften van het kind, zal een kind zich al dan niet veilig kunnen hechten. In tijden van stress en belangrijke veranderingen komt de gehechtheid en de kwaliteit van de affectieve band tot uiting.

In het volgende hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op wat de hechtingstheorie zegt over het opbouwen van een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere.

3.2 Opbouw van een affectieve band

Wat zegt de hechtingstheorie over het opbouwen van een affectieve band tussen professioneel opvoeder en een opgenomen jongere?

3.2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op welke factoren een rol spelen in de opbouw van een affectieve band tussen een opgenomen jongere en een professionele opvoeder en het belang hiervan. Hoogleraar F. Juffer doet onderzoek naar de levenslange gevolgen van adoptie en pleegzorg. Zij geeft aan dat een gehechtheidsrelatie niet is voorbehouden aan volwassenen en kinderen die een bloedband met elkaar delen. Kinderen hechten zich ook aan gastouders, leidsters in de kinderopvang en aan pleeg- en adoptieouders (2010, p. 19). De mogelijkheid tot het opbouwen van een affectieve band tussen een opgenomen jongere en een professioneel opvoeder is echter van verschillende factoren afhankelijk. De gehechtheid van beide is van grote invloed op het ontstaan van een affectieve band. Daarnaast zijn de geschiedenis van het kind, het sensitieve- en responsieve vermogen van de ouder, de mate van loyaliteit naar de biologische ouders en de continuïteit van de gehechtheidsrelatie van wezenlijk belang.

3.2.2 De ontwikkeling van jongeren

De adolescentie is een periode die moet worden gezien binnen de context van de gehele levensloop. “Wat in de adolescentie gebeurt, wordt enerzijds beïnvloedt door wat er in de kinderjaren heeft plaatsgevonden en anderzijds door het perspectief dat de volwassenheid biedt” (Slot & Aken, 2010, p. 15). Doorgaans wordt de pubertijd een periode van grote emotionele beroering en opstandigheid genoemd (Slot & Aken, 2010, p. 17). “In de pubertijd vinden ingrijpende veranderingen plaats op lichamelijk, cognitief en emotioneel gebied, maar ook in de sociale omgeving” (Muurling, 2013, p.

113). De fysieke en de sociaal-emotionele ontwikkeling verloopt niet synchroon en zijn geen twee jongeren hetzelfde.

Rita Kohnstamm beschrijft in de kleine ontwikkelingspsychologie Erikson's theorie over de pubertijd.

In ieder levensfase van een kind en adolescent staat de ontwikkeling van het Ego centraal. Dat moet steeds weer de *biologische veranderingsprocessen* die plaatsvinden zien te integreren met processen in de *levensomstandigheden*. Het Ego is eigenlijk een synthese tussen die twee. Iedere fase heeft een kernthema, een centraal gevoelsfacet van het menselijk bestaan dat zich, als het goed is, zal 'vestigen' in een kind. Maar voordat het Ego dit soort levensgevoel bereikt, is er steeds sprake van heen en weer geslingerd worden tussen tegenpolen. Als het gaat om de adolescentie beweegt de slinger van het Ego zich volgens Erikson tussen identiteitsgevoel en identiteitsverwarring. De fase kenmerkt zich door de identiteitscrisis vanwege enerzijds de grote biologische en cognitieve veranderingen en anderzijds de eisen van het volwassen bestaan die in het verschiet liggen. Daardoor raakt de adolescent het zicht op zichzelf kwijt. Daarom is het volgens Erikson belangrijk dat de jongere kan experimenteren en rondkijken zonder veel maatschappelijke verantwoordelijkheden en zonder voor het eigen levensonderhoud te hoeven zorgen (Kohnstamm, 2009, p. 67).

Naarmate het volwassen bestaan gecompliceerder werd, werd ook de noodzakelijke tussenfase van de adolescentie langer. Hierbij valt te denken aan de die aan de persoonlijkheid van een individu worden gesteld om het hoofd in sociaal opzicht boven water te houden. "Hoe veelvormiger de cultuur, des te meer een volwassene bijvoorbeeld in staat moet zijn zelf keuzes te maken en daar ook zelf de consequenties van te dragen." Dat vraagt een langer en ander vormingsproces dan in een maatschappij waar taken, rollen en verantwoordelijkheden per sociaal milieu voor iedereen min of meer vastliggen (Kohnstamm, 2009, p. 63).

Wanneer ouders en andere volwassenen de jongere niet te veel onder druk zetten in de pubertijd, en de jongere leeft in een tijd van economische voorspoed en niet met ingrijpende gebeurtenissen wordt geconfronteerd in zijn leven, kan opstandigheid en heftige emotionele reactie uitblijven (Slot & Aken, 2010, p. 37).

In de Kleine Gids Pleegzorg (2012) worden een aantal specifieke risicofactoren die een positieve ontwikkeling van een opgenomen jongere in de pubertijd fase kunnen bemoeilijken beschreven.

- De complexiteit van het systeem waarmee de pleegpuber te maken heeft, kan een extra stressbron zijn in de zoektocht naar eigen identiteit. Losmaking is een belangrijke ontwikkelingstaak van de puber. Zich losmaken kan voor de pleegpuber emotionele overvraging betekenen. Rusteloosheid en prikkelbaarheid, een versterkte drang tot directe behoefte bevrediging, een versterkte neiging om zich af te zetten tegenover pleegouders of juist extreem teruggetrokken gedrag kunnen het gevolg zijn.
- Een pleegpuber heeft meer en andere wegen dan andere pubers. Door de verspreiding van gezags- en opvoedingsfiguren is de kans op een diversiteit van meningen en daarmee de kans op conflicten groter.
- Een open opvoedingsarrangement als een pleegzorgplaatsing brengt de gedachte met zich mee dat het pleegouderschap stopgezet kan worden, aangezien de pleegpuber niet je eigen kind is. Kenmerken als omzichtigheid en afstandelijkheid in de opvoedingsrelatie tussen kind

en pleegouder zijn hardnekkig. Het ontbreken van een onvoorwaardelijk fundament, kan de relatie en inzet van de pleegouders ter discussie stellen en heeft dus ook effect op het pleegkind (Bastiaensen & Kramer, 2012, p. 75).

3.2.3 De geschiedenis van de jongere

Uithuisgeplaatste kinderen hebben meestal niet de kans gehad om een veilige gehechtheidsrelatie op te bouwen met een stabiele opvoeder die zorg en bescherming biedt. Dat bedreigt hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Bartelink & Baat, 2013). Veel van deze kinderen hebben een ontwikkelingsgeschiedenis die begint met een hechtingsperiode waarin het kind onvoldoende gelegenheid heeft gekregen een consistent beeld van zichzelf en de ander op te bouwen (Most et al., 2001, p. 44). Nadat kinderen uithuisgeplaatst zijn, komen ze in een situatie waarin ze nieuwe vertrouwensbanden moeten leren opbouwen en wordt er beroep gedaan op het aangaan van een affectieve relatie, terwijl bestaande gehechtheidfiguren niet meer geheel beschikbaar zijn. Hierdoor dienen ze alternatieve personen te zoeken om veiligheid aan te ontleen (Van IJendoorn, 2008, p. 163). Het opbouwen en onderhouden van contacten met volwassenen waar je als pleegkind afhankelijk van bent is niet te omschrijven zonder dat daarbij de angst om afgewezen te worden in acht wordt genomen. Een kind dat lang in stress geleefd heeft moet zich heel lang veilig voelen voordat zijn of haar lichaam een hoger reactieniveau afleert (Delfos & Visscher, 2001, p. 56). Voordat uithuisplaatsing plaatsvindt heeft zich meestal een periode van problemen voorgedaan. Bij dit soort ingrijpende gebeurtenissen hoort een heftige reactie van het kind. Een scheiding van ouder en kind kan op zich al een dermate traumatiserend effect hebben dat het opbouwen van een gehechtheidsrelatie in een pleeggezin niet meer mogelijk lijkt (Delfos & Visscher, 2001, p. 55).

Echter is het, volgens Bartelink & Baat (2013), nooit te laat voor een jongere om alsnog een veilige gehechtheidsrelatie op te bouwen met opvoeders. In de praktijk wordt er soms van uitgegaan dat het opbouwen van een veilige gehechtheid slechts mogelijk is in de eerste kinderjaren. Voor een kind dat uit een problematische opvoedsituatie wordt gehaald zou er slechts een beperkte en in tijd gelimiteerde mogelijkheid bestaan om alsnog veilige gehechtheidervaringen op te doen. Vanuit het beschikbare wetenschappelijk gehechtheidsonderzoek en de gehechtheidstheorie zijn er echter geen overtuigende argumenten aan te voeren dat het om een bepaalde periode zou gaan waarin kinderen veilige gehechtheid kunnen ontwikkelen. Wel is het zo dat het in verloop van tijd moeilijker kan gaan en langer zal duren om alsnog een veilige gehechtheid bij kinderen te verwezenlijken. “Als een kind weinig vertrouwen in anderen heeft opgebouwd, is er soms een lange weg te gaan om dit vertrouwen te herstellen” (Juffer 2010, p. 18). Maaskant & Reinders (2010) zeggen ook: “Hoe ouder een kind wordt zonder dat het de mogelijkheid heeft om zich veilig aan een volwassene te hechten, hoe kleiner de kans is dat dit in de toekomst nog wel zal lukken, of hoe moeilijker dat zal gaan” (p. 30). Echter stelt de gehechtheidstheorie dat mensen gedurende hun hele leven beschikken over een voortdurend actief systeem van gehechtheiddrang (Van IJendoorn, 2008, p. 163). En wordt gehechtheid beschouwd als een noodzakelijke behoefte in alle levensfasen (Van IJendoorn, 2008, p. 15). Daarnaast beschrijven Bergh en Weterings (2010, p. 53) dat gehechtheid van een kind aan zijn primaire verzorger noodzakelijk is, wil hij zich adequaat ontwikkelen. Het aantal gehechtheidfiguren waar een kind zich mogelijk aan kan hechten, is onduidelijk. Wel gaat men er vanuit dat een kind beperkte capaciteiten heeft met betrekking tot het gehecht raken aan verschillende gehechtheidfiguren (Schuengel & Oosterman, 2003). De ontwikkeling en de kwaliteit van de

gehechtheidsrelatie hangen af van de manier waarop de gehechtheidsfiguren, in alledaagse situaties met het kind omgaan.

3.2.4 Loyaliteit

Het feit dat een kind het leven krijgt van zijn ouders, zorgt ervoor dat er tussen hen een onomkeerbare band ontstaat van wederzijdse rechten en verplichtingen, verdiensten en schulden, die verder in de relatie gestalte krijgt. Deze band bestaat, of het kind deze band nu wil of niet, of als positief of negatief ervaart. Deze existentiële loyaliteit, ook wel zijnsloyaliteit genoemd, is geen gevoel, maar een zijnsgegeven. Wanneer het kind door anderen dan de eigen ouders wordt opgevoed, komt er een splitsing: zijn existentiële loyaliteit ligt bij zijn biologische ouders, terwijl de professionele opvoeders die hem opvoeden, door hun dagelijkse investering verdienste verwerven tegenover het kind en zijn loyaliteit verdienen, dit wordt ook wel verworven of emotionele loyaliteit genoemd (Michielsen, 1998, p. 23).

Wanneer de existentiële en verworven loyaliteit van het kind opgesplitst zijn, betekent dat een extra belasting voor het kind om die verschillende loyaliteiten met elkaar te verzoenen in zijn leven. Dit is een moeilijke, soms bijna onmogelijke opdracht, die verzwaard kan worden wanneer de ouders het niet eens zijn met de plaatsing, en de professionele opvoeders zich afzetten tegen die ouders (Michielsen, 1998, p. 24). Dit is met name het geval als het niet duidelijk is of hij weer bij zijn biologische ouders zal gaan wonen. Het kind wordt door de onduidelijke en onzekere situatie in loyaliteitsconflict geduwd, omdat hij door veelal goede zorgen van de pleegouders zich ook aan hen loyaal gaat voelen (Bergh en Weterings, 2010, p. 51).

3.2.5 Invloed van de opvoeder

“In hoeverre is de kwaliteit van de gehechtheidsrelatie afhankelijk van de ouder en wat is de bijdrage van het kind?” Beide partijen, ouder en kind, geven vorm aan hun relatie. Door dit interactionele perspectief rijst de vraag wie van beide partijen de meeste invloed heeft (Van IJendoorn, 2008, p. 30). Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat onveilig gehechte kinderen toch nog een meer veilig intern werkmodel kunnen opbouwen als hun (nieuwe) ouders zorgen voor positieve gehechtheidservaringen (Juffer 2011). Dit houdt in dat de pleegouder sensitief dient te reageren op gehechtheidssignalen van het kind, ook al zet het kind zich in eerste instantie af tegen de nieuwe ouders (Bergh & Weterings, 2001, p. 19). De invloed die een pleegouder kan hebben op de opbouw van de relatie met een opgenomen jongeren hangt nauw samen met zijn eigen gehechtheid sinds zijn eigen kinderjaren. (pleeg) Ouders maken gebruik van wat ze zelf vanuit hun eigen relatie met hun eigen ouders mee hebben gekregen. “Onderzoek naar gehechtheid heeft duidelijk gemaakt dat er een verband bestaat tussen de gehechtheidsrepresentaties van de (pleeg) ouder zelf en die van het (pleeg) kind” (Haans et al, 2010, p. 82). Het is noodzakelijk dat er betrokkenheid en binding vanuit de pleegouders met het kind wordt gerealiseerd, wil er een stabiele relatie kunnen ontstaan. Emotionele investering van de pleegouder bewerkstelligt een positiever zelfbeeld bij het kind (Bergh & Weterings, 2010, p. 80). Opvoeders kunnen baat hebben bij een interventie die hen helpt om sensitief en responsief te reageren. Ze leren bijvoorbeeld te herkennen dat het kind niet lekker in zijn vel zit of iets spannend vindt, en daarmee om te gaan (Bartelink & Baat 2013).

Bastiaansen & Kramer (2012) geven aan dat naast het sensitief en responsief reageren het belangrijk is dat pleegouders letten op gedrag dat er niet is maar er wel zou moeten zijn.

Naast het herkennen van en adequaat reageren op gedragssignalen van het kind is het van belang om als pleegouder niet alleen te letten op gedrag dat er wel is, maar ook op het gedrag dat er niet is en er wel zou moeten zijn. Zo zal een kind dat niet gewend is om getroost te worden, niet altijd tonen dat het pijn heeft. Wanneer pleegouders in zulke situaties toch troosten, laten zij merken dat het kind op hen kan vertrouwen als er iets aan de hand is. Dit maakt het voor het pleegkind mogelijk zijn oude verwachtingspatroon aan te passen aan de nieuwe omgeving (Bastiaensen & Kramer, 2012, p. 51).

De kwaliteit van de hechting, het realiseren van de balans tussen het zich losmaken en het zich toewenden, is niet alleen een weerspiegeling van de mogelijkheden van het kind, maar eveneens van zijn ouders, waarvan de leergeschiedenis langer is. Deze is ooit begonnen met de hechting aan hun ouders (Most et al., 2001, Pag. 44).

Maaskant en Reinders (2010) zeggen dat alleen met zeer grote inspanning van de pleegouders die langdurig beschikbaar zijn en veel in het kind kunnen investeren, een gehechtheidsrelatie kan worden opgebouwd. Kinderen die niet hebben ervaren dat de ouder hem belangrijk vindt en hem bescherming heeft geboden wanneer dat nodig was, leren dat het beter is niet op de ouder te vertrouwen. Hierdoor leert het kind dat het alleen op zichzelf kan rekenen en niet afhankelijk moet zijn van iemand anders. “Amerikaans onderzoek, met jonge kinderen, wees echter uit dat ook hier de houding van de pleegouders van grote invloed was op het ontwikkelen van veilige of onveilige gehechtheid” (Schuengel & Oosterman, 2003). Het is niet bekend of dit bij oudere kinderen ook zo is. Studies wijzen uit dat bij oudere kinderen de voorgeschiedenis steeds zwaarder meetelt. Het proces van (weer) vertrouwen krijgen in volwassenen kan moeilijker zijn en langer duren. Maar ook het oudere kind - zelfs de puber en de volwassene - kan alsnog basisvertrouwen opbouwen. Emotionele inhaalgroei is dus mogelijk en dient gestimuleerd te worden” (Bastiaensen & Kramer, 2012, p.51). De gehechtheidstheorie gaat ervan uit dat kinderen uit problematische opvoedingssituaties geholpen zijn met positieve, correctieve gehechtheidservaringen (Juffer, 2010, p.18).

3.2.6 Opvoeden als eigen kind of afstand bewaren

Kinderen hechten zich altijd aan ouderfiguren die beschikbaar zijn voor hun verzorging, hoe minimaal of verstoord die beschikbaarheid ook is. Kinderen hechten echter ook aan vervangende ouderfiguren. Juffer vraagt zich af: “Is het wel goed als kinderen zich voluit gaan hechten aan tijdelijke, vervangende ouderfiguren en na een tijdje misschien weer teruggaan naar eigen ouders?”. Het is voor een eventuele terugkeer naar biologische ouders uiteraard van groot belang om -als dat mogelijk is - frequent contact te laten bestaan tussen beiden. Een belangrijke vraag hierbij is, hoe de inzet van een vervangende ouder gestalte moet krijgen: moet deze vervangende ouderfiguur het kind op enige afstand houden? (Juffer 2010, p. 20). Wanneer er angst aanwezig is voor een te sterke band met een kind, bijvoorbeeld in de residentiële zorg, kan dat negatieve gevolgen hebben voor de gehechtheid van het kind. Er kunnen verschillende redenen zijn voor deze angst. “Wetenschappers zijn het er nu over eens dat de angst voor een te sterke binding achterhaald is. Een kind kan niet anders dan zich voluit hechten aan degene die hem verzorgt” (Bartelink & Baat, 2013). In een onderzoek naar pleegouders in Amerika vond men een verband tussen meer commitment (inzet en betrokkenheid) van de pleegouder en minder overplaatsingen van de pleegkinderen. Volgens dit onderzoek zouden pleegouders die meer inzet tonen geschikter zijn wanneer het gaat om het bieden

van een stabiele gehechtheidsrelatie als zij het kind zoveel mogelijk als eigen kind behandelen (Juffer, 2010, p. 22).

3.2.7 Continuïteit van de gehechtheidsrelatie

Wanneer een uithuisgeplaatste jongere in een groepsomgeving wordt geplaatst, kan gebrek aan stabiliteit, continuïteit en selectiviteit in relaties, schadelijk zijn voor de gehechtheidsontwikkeling. Een stabiele gezinssetting met een of twee opvoeders, is het middel bij uitstek om emotionele inhaalgroei te bevorderen (Bastiaansen & Kramer, 2012, p. 51). Echter van IJzendoorn (2008) zegt: "Ainsworths (Mary Ainsworth) onderzoek liet voor het eerst zien dat niet het aantal opvoeders op zich, maar de continuïteit en kwaliteit van de interactie tussen opvoeder en kind beslissend is voor veilige hechting" (p. 63). Op een woongroep is de continuïteit en kwaliteit van de interactie moeilijk te waarborgen, omdat de opvoeders elkaar veelvuldig afwisselen. "Kinderen verliezen vertrouwen in de toegankelijkheid van een gehechtheidsfiguur in tijden van nood als de opvoeders elkaar in snel tempo afwisselen en niet in staat zijn een vast patroon te scheppen" (Bergh & Weterings, 2001, p. 19). Bartelink & Baat (2013) zeggen daarover:

Kinderen hebben continuïteit nodig in de gehechtheidsrelatie - hun verzorger moet niet steeds wisselen. Naarmate een kind meer wisselingen meemaakt, is de kans op een onveilige gehechtheid en een negatieve invloed op de ontwikkeling en het welzijn groter. Zo zijn kinderen die door een gastouder worden opgevangen vaker veilig gehecht dan kinderen in een kinderdagverblijf (Ahnert en anderen, 2006). Het herhaaldelijk overplaatsen van uithuisgeplaatste kinderen schaadt de gehechtheid. Naarmate kinderen vaker zijn overgeplaatst, ontwikkelen ze meer gedragsproblemen (Christiansen en anderen, 2010; Oosterman en anderen, 2007).

Zoals hierboven beschreven moeten professionele opvoeders zich bewust zijn dat de angst om afgewezen te worden kan heersen bij opgenomen jongeren. Een pleegkind heeft angsten van scheiding met de ouders en eventueel anderen moeten meemaken. Naarmate een kind meerdere veranderingen heeft meegemaakt, door bijvoorbeeld meerdere pleegplaatsingen, kan een kind veel scheidingsstress ervaren. Het is dan ook logisch dat een kind zich sneller aan nieuwe situaties aanpast. Dit kan echter leiden tot (zeer) vlakke reacties, weinig enthousiasme en het nauwelijks laten zien van affectieve reacties. Het tegenovergestelde gedrag vertonen, als agressief en brutaal gedrag is niet ongevoel. Veel van deze reacties zijn gebaseerd op angst (weer) te worden afgewezen door volwassenen (Delfos & Visscher, 2001, p. 56). Voor pleegouders zijn bovengenoemde gedragingen vaak moeilijk te hanteren. Zij ervaren weinig grip op het kind of de jongere te hebben. Het kind reageert hier vaak op door (nog) extremer gedrag te vertonen. Dit maakt het opbouwen van een relatie voor zowel de pleegouder als het pleegkind er niet gemakkelijker op" (Delfos & Visscher, 2001, p. 56).

De (ontwikkelings-)problemen waarmee pleegkinderen in het pleeggezin komen zijn veelal het gevolg van affectieve en pedagogische verwaarlozing van het kind in de thuissituatie. Bij nagenoeg alle pleegkinderen blijkt na drie jaar van significante vooruitgang in hun ontwikkeling sprake te zijn.

De (ontwikkelings-)problemen waarmee pleegkinderen in het pleeggezin komen zijn veelal het gevolg van affectieve en pedagogische verwaarlozing van het kind in de thuissituatie. Een gehechtheidsrelatie van het kind met zijn pleegouders kan ervoor zorgen dat er weer vooruitgang kan ontstaan in de ontwikkeling van het kind en een stevige basis voor het kind vormen om zijn

gedrag en emoties te kunnen reguleren. Na drie à vijf jaar bij pleegouders te hebben gewoond blijkt dat het opgenomen kind op bepaalde ontwikkelingsgebieden beduidend vooruit gaat. De gehechtheidsrelatie van het kind met zijn pleegouders blijkt hierin cruciaal te zijn (Bergh, Weterings & Schoenmakers, 2011, p. 4.)

“Deze lange periode van rond de drie jaar betekent niet alleen dat de gedragsproblemen van de pleegkinderen ernstig zijn. Het betekent ook dat de problemen niet op korte termijn met een tijdelijke plaatsing opgelost kunnen worden” (Bergh & Weterings, 2010, p. 79). Dit pleit voor het vaststellen van een perspectief voor het kind op een adequate en permanente opvoedingssituatie. De belangrijkste voorwaarde voor het aangaan van een positieve opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders wordt het scheppen van een perspectief biedende plaatsing genoemd (Bergh & Weterings, 2010, p. 80).

3.2.8 Conclusie

Jongeren die niet door hun eigen ouders opgevoed worden hebben een gecompliceerde pubertijd. Naast de identiteitscrisis, die vanwege de biologische en cognitieve veranderingen plaatsvindt in de pubertijd, hebben zij te maken met een complex systeem. Dit kan een extra stressbron zijn in de zoektocht naar de eigen identiteit. Daarnaast is de kans op conflicten groter door de verspreiding van gezags- en opvoedfiguren.

Uithuisgeplaatste kinderen hebben vaak meer meegemaakt dan goed voor ze is, waardoor voor hen het (steeds) opnieuw opbouwen van een affectieve relatie met (nieuwe) opvoeders een pittige opgave is. Interne werkmodellen zijn bij pubers vergaand ingesleten. Ze hebben interne werkmodellen ontwikkeld over zichzelf, de ander en de wereld om hen heen. Deze interne werkmodellen zijn gebaseerd op hun ervaringen die vaak een negatieve lading hebben. Ze zijn daarin constant opzoek naar bevestiging van hun eigen interne werkmodellen. Echter is het wel mogelijk deze modellen door nieuwe, positieve en herhaaldelijke ervaringen te veranderen. Kinderen kunnen herstellen door positieve ervaringen in de hechting.

Echter vraagt dit van professionele opvoeders enorm veel inzet en betrokkenheid. Zij moeten heel lang volhouden en heel vaak herhalen dat het anders is dan waar de jongere in gelooft. Naast sensitief en responsief reageren is het belangrijk dat pleegouders letten op gedrag dat er niet is maar er wel zou moeten zijn.

Een loyaliteitsconflict tussen de biologische ouders en de professionele opvoeders kan de opbouw van een affectieve band tussen laatstgenoemde en een opgenomen jongeren bemoeilijken. Het is daarom van belang dat de professionele ouder de biologische ouder en de band die bestaat tussen hen en het kind erkent en deze erkenning benoemt.

Het is van groot belang dat de professionele opvoeder de jongere een stabiele gehechtheidsrelatie biedt en hij het kind zoveel mogelijk als eigen kind behandelt. Wanneer er angst aanwezig is voor een te sterke band met de jongere kan dit negatieve gevolgen hebben voor de gehechtheid van de jongere.

Naarmate een kind meer wisselingen meemaakt in wie hem verzorgt, is de kans op een onveilige gehechtheid en een negatieve invloed op de ontwikkeling en het welzijn van de jongere groter. De

belangrijkste voorwaarde voor het aangaan van een positieve opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders is een perspectief biedende plaatsing.

Een affectieve band tussen professionele opvoeders en opgenomen jongeren is dus wenselijk om interne werkmodellen te veranderen door meer positieve ervaringen in de gehechtheid mee te maken. Wanneer een jongere meer positieve ervaringen opdoet in gehechtheidsrelaties worden mogelijkheden gecreëerd voor de jongeren die hun emotionele en sociale ontwikkeling bevorderen.

3.3 Stimulerende factoren voor de opbouw van een affectieve band

Welke factoren stimuleren volgens professionele opvoeders de opbouw van een affectieve band met een opgenomen jongere?

3.3.1 Inleiding

In de vorige twee hoofdstukken is antwoord gegeven op de vragen wat volgens de hechtingstheorie een affectieve band is en hoe vanuit die theorie gekeken wordt naar een affectieve band tussen een professionele opvoeder en opgenomen jongeren. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de affectieve band tussen de professionele opvoeder en de opgenomen jongere vanuit het perspectief van professionele opvoeders. Er wordt ingegaan op hoe zij de band met hun opgenomen jongeren zien en welke factoren volgens hen bijdragen aan het opbouwen hiervan.

3.3.2 Hoe omschrijven de professionele opvoeders de band met hun opgenomen jongeren?

Wanneer er een constant wederzijdse afstemming plaatsvindt tussen ouder en kind zal een kind zich hechten aan de ouder. Deze emotionele verbintenis is te omschrijven als een affectieve band.

De band met de opgenomen jongeren wordt soms als moeilijk ervaren (9.3, 9.5). Waar veel respondenten het over eens zijn is dat de band met de opgenomen jongere verschillend is (9.1, 9.2, 9.17, 9.20, 9.27, 9.44, 9.56, 9.64, 9.68, 9.72, 9.79, 9.80, 9.94). Enerzijds worden de relaties omschreven als, betrokken, open, sterk en goed (9.9, 9.11, 9.19, 9.22, 9.25, 9.26). Anderzijds wordt de band ook omschreven als intensief, afstoten en aantrekken en bij pubers vaak vanuit conflict (9.16, 9.21, 9.38). Eén professionele opvoeder zegt dat een stoornis van het kind de band bijzonder maakt (9.83).

Er wordt onderscheid gemaakt tussen een functionele band en een emotionele band. Daarbij wordt door een aantal professionele opvoeders aangegeven dat de emotionele band niet makkelijk is, moeilijk te verwezenlijken is, afhankelijk is van het kind en de keuze voor het aangaan daarvan bij het kind gelaten dient te worden (9.31, 9.33, 9.34, 9.37, 9.39, 9.70, 9.71). De thuissituatie en de relatie met de biologische ouders kunnen van invloed zijn op de band (9.73, 9.74). Kinderen hebben altijd een emotionele band met hun biologische ouders, ook al wordt deze niet altijd als positief ervaren (zie ook loyaliteit deelvraag b). Die band hoeft de professionele opvoeder niet te delen met de biologische ouders, één respondent geeft aan dat die emotionele band puur en alleen bij ouders ligt (9.40, 9.41). Daarentegen willen anderen de jongere altijd de ruimte geven voor het opbouwen van een emotionele band (8.17).

Een aantal van de respondenten geeft aan dat de leeftijd waarop een kind binnenkomt van invloed is op de opbouw van de band (9.23, 9.36, 9.78). Zo wordt benoemd dat wanneer een kind op jonge leeftijd in het gezinshuis komt er makkelijker een band op te bouwen is en er daardoor al een band is tijdens de pubertijd (9.30, 9.43). De tijd die een kind nodig heeft om een vertrouwensband op te bouwen is per kind verschillend (9.6). Het is een natuurlijk proces dat veel tijd nodig heeft en in kleine stapjes wordt opgebouwd (9.47, 9.48, 9.60, 9.62). Enkele professionele opvoeders zeggen dat het minstens een jaar duurt om een vertrouwensrelatie op te bouwen met een geplaatste jongere (9.46, 9.65). Daarnaast geven professionele opvoeders aan dat de lengte van de plaatsing en het perspectief invloed heeft op de band. Hoe langer de plaatsing, hoe sterker de band (9.63, 9.75, 9.77).

Er wordt verschillend gedacht over hoe de band is met de opgenomen jongeren in vergelijking met eigen kinderen. Zo wordt enerzijds benoemd dat de band hetzelfde is met opgenomen kinderen als met de eigen kinderen (9.24) en anderzijds wordt gezegd dat van opgenomen kinderen niet zoveel gehouden wordt als van eigen kinderen en dat de relatie met opgenomen kinderen anders is dan met de eigen kinderen (9.12, 9.87, 9.88).

Sommige professionele opvoeders geven aan dat, voor de groei van een affectieve band, het van twee kanten moet komen (9.15, 9.29, 9.54, 9.69). Men geeft aan dat de band die wordt opgebouwd vaak flinterdun blijkt te zijn (9.4, 9.6, 9.7). Een band is, zoals één professionele opvoeder noemt, gebaseerd op betrouwbaarheid, voorspelbaarheid en beschikbaarheid van de professionele opvoeder (9.49, 9.50, 9.51).

3.3.3 Stimulerende factoren voor het opbouwen van een affectieve band

Naast alledaagse opvoedingshandelingen als duidelijk zijn, geduld hebben, consequent zijn, structuur geven, doen wat je zegt en spiegelen van gedrag (1.12, 1.22, 8.15, 10.1, 10.17, 10.45, 10.60, 10.69), hebben uithuisgeplaatste jongeren meer nodig van de vervangende opvoeder om tot een relatie te kunnen komen.

3.3.4 Professionele houding

Naast dat een uithuisgeplaatst kind vaak boos is omdat hij niet meer thuis kan wonen, maakt een jongere zich tijdens de pubertijd los van ouders en gaat het op zoek naar zijn eigen identiteit. De achtergrond van een kind kennen en weten wat ten grondslag ligt aan de boosheid van de jongere, helpt de professionele opvoeder de jongere te begrijpen (6.24, 12.5, 12.80, 12.81). Wanneer de professioneel opvoeder zich het gedrag van de jongere persoonlijk aantrekt maakt dit het handelen lastiger. Het is goed om je te beseffen dat het niet persoonlijk is (7.9, 7.13, 12.4, 12.27). Eén van de ouders zegt : “Ik besef altijd heel goed van het is niet op mij gericht, hè, die boosheid moet er wel richting mij uit, maar het is niet op mijn persoon eigenlijk gericht.”

Jongeren kunnen met hun gedrag emoties losmaken bij de professionele opvoeder (7.77). Menig professioneel opvoeder geeft aan dat als je zelf uit de emotie kan blijven en minder met je eigen gevoel bezig bent, het helpend is in conflict en het helpt, minder emotioneel te reageren (7.24, 7.26, 7.27, 7.53, 7.67, 7.76). Wanneer een professionele opvoeder zich professioneel betrokken weet bij een jongere, ook wel professionele nabijheid genoemd, geeft dit stabiliteit aan de relatie (7.22, 12.77, 12.78). Ondersteuning, kennis en vaardigheden hebben professionele opvoeders hard nodig om de professionele houding tussen gevoel en verstand te laten spreken. Zo geven een aantal ouders aan dat kennis helpt om beter te kunnen interpreteren (12.66, 14.7, 14.8). Naast het aanmeten van

een professionele houding wordt ook aangegeven dat het voor jongeren goed is om de ouder als mens te zien en niet alleen als professional (12.67).

Geloven in de mogelijkheden van een relatie en de mogelijkheden van de jongere

Ondanks dat een uithuisgeplaatste jongere regelmatig is verwaarloosd en onbewust zoekt naar bevestiging in afwijzing, geven professionele opvoeders aan dat hechtingsproblemen van de opgenomen jongeren te herstellen zijn en hechting ontwikkeld kan worden (11.13, 11.49, 11.50, 15.24). Het herstel kan per jongere verschillen, wanneer een jongere beschadigd is in de opvoeding kan dit herstel worden bemoeilijkt (11.57, 15.25). Het is daarom van belang dat professionele opvoeders kansen zien van herstel en zoeken naar mogelijkheden voor het opbouwen van een relatie. Door kansen en herstelmogelijkheden te bieden en te geloven in de mogelijkheden van de jongere alsook in een relatie, maakt dat de jongere bevestiging ervaart in er mogen zijn (7.3, 7.29, 8.11, 8.13, 12.2, 15.26, 15.39). Deze bevestiging van er mogen zijn en daarbij de jongere niet los te laten, hem /haar veel aan te moedigen en vaak te complimenteren, ondanks het gedrag van de jongeren, lijkt een basis te kunnen geven voor vooruitgang in de relatie (6.14, 8.40, 8.41, 11.49, 12.9, 12.30, 12.92). Wanneer professionele opvoeders herhaaldelijk bevestigen dat een jongere mag blijven, leert een jongere dat hij erbij hoort en dat er om hem gegeven wordt (6.5, 6.6, 7.50, 8.26, 8.47). Hierbij wordt benoemd dat helpen pas mogelijk is wanneer de jongere zich hiervoor open stelt (15.32).

3.3.5 Aansluiten bij de behoeften van de jongere

Wanneer een jongere zich hiervoor openstelt is het volgens enkele professionele opvoeders belangrijk dat je weet wat een jongere nodig heeft en handelt vanuit de behoeftes van de jongere (1.7, 1.19). Dit vraagt van de professionele opvoeder een open benadering in elke situatie en niet meteen te oordelen. En daarbij een goed observatievermogen om de jongere te leren kennen en te ontdekken waar de spanning zit bij de jongere (10.14, 12.32, 12.35, 12.43, 12.82, 12.86, 12.87, 12.91, 12.99, 12.100, 12.110). Respondenten geven aan dat je moet leren aan te sluiten bij iedere jongere, dat ieder kind zijn eigen aanpak heeft en situaties afgestemd moeten worden op kind en gezin (1.1, 1.3, 1.28, 1.37, 12.33, 12.117).

Vertrouwen / Betrouwbaar zijn

Om een relatie op te bouwen met een jongere is vertrouwen essentieel. Betrouwbaar zijn als opvoeder en vertrouwen bieden aan de jongeren worden daarin gezien als speerpunten (8.21, 8.23, 8.32, 8.38, 12.74, 12.1, 12.101). Het wordt als helpend ervaren wanneer de professionele opvoeder de jongere zelfvertrouwen geeft in zijn eigen handelen en dit ook uitspreekt naar de jongere, hier leert de jongere van (8.20, 8.34, 8.39, 12.58). Wanneer de jongeren vertrouwen heeft in de hulp van professionele opvoeder merken zij dit aan het feit dat jongere meer gaan vertellen en zichzelf durft bloot te geven (5.22, 5.23, 6.1, 13.6). Het hebben van een functionele band geeft vertrouwen aan de jongere. Wanneer er minder druk staat op de emotionele band is het vertrouwen volgens enkele professionele opvoeders groter (8.19, 13.31). Daar de één het soms moeilijk vindt in te schatten hoeveel vertrouwen en vrijheid hij kan geven aan de jongere, biedt de ander de jongere vertrouwen zonder voorwaarden (7.28, 7.41, 7.42, 8.5, 8.22).

Erkenning en bevestiging geven

Volgens de professionele opvoeders is erkenning en bevestiging geven aan jongeren erg belangrijk. Erkenning en bevestiging voor wie ze zijn, voor wat ze voelen en ook voor hun problemen (1.31, 1.32, 8.8, 8.30, 8.46, 10.58, 12.84). De opgenomen jongeren zoeken veelal bevestiging in er mogen zijn en ze horen graag dat er voor ze gezorgd wordt (1.8, 6.11, 6.48). Het is als professionele opvoeder daarin van belang de jongere in zijn waarde te laten en de onmogelijkheden van het kind te accepteren (12.29, 12.121).

Professionele nabijheid

Voor sommige jongeren is het eng wanneer professionele opvoeders dichtbij komen (13.19). Het is daarom goed om in het begin afstand te houden en niet de nabijheid te zoeken vanuit eigen behoeften (7.46, 12.134). Eén van de respondenten merkt op dat professionele nabijheid in zijn ogen juist een mooiere benadering is dan professionele afstand (3.13, 7.22). Om toch voorzichtig en zorgvuldig te handelen, kan de stap van toenadering richting de jongere vooraf worden uitgesproken (7.70), zodat de jongere daarop kan reageren of hij daar aan toe is. Veelal laten professionele opvoeders het initiatief voor toenadering bij de jongere of vragen toestemming aan de jongere voor toenadering (1.15, 1.16, 1.17, 1.20, 1.27, 1.33, 1.34, 1.35, 8.33). Afstand kan soms goed zijn, omdat door professionele opvoeders ervaren dat teveel nabijheid meer afstand kan creëren (3.4, 3.16, 3.17, 3.23, 3.25, 12.76, 12.98). Eén respondent geeft aan daardoor zelf meer ontspannen in de relatie te staan (7.37). Kennis over hechting kan helpen te relativeren en nuanceren, waardoor de opvoeder los kan laten en afstand kan nemen (12.64, 12.89, 12.105, 12.106). Loslaten is een thema wat speelt bij sommige professionele opvoeders (12.149). Belangrijk hierin is de grenzen van de jongere te respecteren en weten/voelen wanneer het nodig is afstand te nemen (7.46, 8.25, 8.27, 12.65, 12.107, 12.108).

Ruimte geven

Professionele opvoeders zien het belang in van ruimte geven aan de opgenomen jongeren. Ze hebben die ruimte nodig om te kunnen groeien (7.47, 8.1, 8.9, 8.14, 8.31, 12.97). Daarin wordt wel gesteld dat er een balans gevonden moet worden tussen ruimte geven en begrenzen en dat de ruimte binnen een bepaald kader gegeven wordt (8.2, 8.10, 8.24).

Humor gebruiken

Professionele opvoeders benoemen dat humor een positief effect heeft op de relatie met de opgenomen jongere (12.27, 12.90, 12.130). Zij geven aan dat jongeren humor leuk vinden en dat humor kan helpen om conflicten op te lossen (1.25, 10.38, 10.47, 12.131). Daarnaast worden het samen ondernemen van leuke, plezierige activiteiten gezien als stimulerend beschreven (10.3, 10.12).

Luisteren en in gesprek gaan

Voor het opbouwen van een band is communicatie een belangrijk middel. Professionele opvoeders geven aan dat niet meteen oordelen, maar in gesprek gaan en blijven, luisteren naar de jongere en eerlijk zijn als prettig worden ervaren door de jongere (10.13, 12.3, 12.17, 12.18, 12.31, 12.35, 12.143, 12.144). Daarnaast geven de respondenten aan regelmatig (motiverende) gesprekken te hebben met de jongeren, hen aanmoedigen te praten en situaties bespreekbaar te maken (10.51, 10.73, 10.74, 12.57)

3.3.6 Een stabiel en veilig thuis bieden

Zoals eerder aangegeven hebben uithuisgeplaatste jongeren vaak een turbulente tijd achter de rug. Veiligheid en stabiliteit zijn twee belangrijke pijlers die een jongere in een gezinshuissituatie houvast kunnen geven (1.2, 8.6, 8.7). Continuïteit en perspectief van een plaatsing geven de jongere rust (14.12, 14.19). Professionele opvoeders willen het gewone leven bieden en een standvastige basis kunnen zijn en kunnen blijven staan tegenover verbale en fysieke uitingen (8.18, 12.94, 12.104). Enkele professionele opvoeders geven aan dat beschikbaar zijn, er voor ze zijn, de jongere vertrouwen geeft en veiligheid biedt (8.42, 12.38, 12.51, 12.71). In het gedrag van de jongeren is soms te zien dat de veiligheid van de ouders ook wordt opgezocht (5.12, 6.13). Met kaderen, regels en in sommige gevallen sociale controle wordt volgens de respondenten dit veiligheidsgevoel versterkt (10.48, 12.132, 13.33). Een thuisgevoel dient echter niet aan de jongere te worden opgedrongen, ouders blijven benoemen dat het oké is dat het tijd kost om te wennen (8.36, 12.115, 12.116). Daarnaast is het mogelijk dat het uitspreken van begrip over de biologische ouders een positief effect heeft op de jongere (12.138).

3.3.7 Samenwerking met biologische ouders

Veel respondenten zijn het met elkaar eens dat de biologische ouders belangrijk zijn (4.23, 4.26, 4.28, 4.33). Hen betrekken bij het kind is goed voor de ontwikkeling van het kind (4.6). Investeren in contact met biologische ouders kan de band met de opgenomen jongere versterken (4.32).

De loyaliteit naar de biologische ouders kan de opbouw van een affectieve band met de professionele opvoeders lastiger maken (4.29). Omdat kinderen voor het leven verbonden zijn aan hun ouders, is het van belang dat de professionele opvoeders niet tussen het kind en de biologische ouders gaat staan, uit de loyaliteit naar ouders blijft en deze loyaliteit accepteren (4.4, 4.31, 4.39, 4.43, 12.137). Er wordt aangegeven dat het goed is om de biologische ouders in beeld te houden en ruimte te geven aan ontmoetingen tussen het kind en zijn of haar biologische ouders (4.9, 4.18, 4.20). Ook is het van belang om het vertrouwen van de ouders te winnen door hen niet af te vallen, ze in hun waarde te laten en een band met hen op te bouwen (4.2, 4.3, 4.25, 4.27).

Het belang van de biologische ouders uitspreken naar henzelf vinden professionele opvoeders goed. Door het belang van hun uit te spreken wordt er ruimte gecreëerd bij de biologische ouders om achter de plaatsing te kunnen staan (4.11, 4.12). Er ontstaat dan een samenwerking tussen beide ouders waardoor de jongere de ruimte krijgt om te mogen wonen in het gezinshuis. Men zegt dat het van groot belang is dat de biologische ouders toestemming geven voor de gezinshuisplaatsing, dat maakt de plaatsing soepeler (4.41, 4.44, 4.45, 14.11). Sommige professionele opvoeders geven aan dat de opbouw van een band met een opgenomen jongere valt of staat met een akkoord van de biologische ouders (4.40, 14.4, 14.10, 14.16).

3.3.8 Conclusie

Professionele opvoeders geven aan dat voor de opbouw van een affectieve band een aantal factoren stimulerend werken. Zo speelt hun eigen professionele houding hierin een belangrijke rol. Ze geven aan dat wanneer ze zelf uit de emotie kunnen blijven en minder met hun eigen gevoel bezig zijn, dit helpt om minder emotioneel te reageren in een conflictsituatie. Ook benoemen ze dat professionele nabijheid stabiliteit aan de relatie geeft.

Daarnaast wordt het geloven in de mogelijkheden van een relatie en de mogelijkheden van de jongere benoemd. Een aantal professionele opvoeders geeft aan dat het van belang is dat ze kansen zien van herstel bij de jongere en zoeken naar mogelijkheden voor het opbouwen van een relatie.

Aansluiten bij de behoeften van de jongere is een andere factor die als stimulerend wordt ervaren door de professionele opvoeders. Hierbij benoemen zij de volgende aspecten: vertrouwen en betrouwbaar zijn; erkenning en bevestiging geven; professionele nabijheid; ruimte geven; humor gebruiken; luisteren en in gesprek gaan.

Als volgende stimulerende factor wordt een stabiel en veilig thuis bieden benoemd. Hierbij wordt aangegeven dat continuïteit en perspectief van een plaatsing de jongere rust geven en dat professionele opvoeders het gewone leven willen bieden en een standvastige basis willen zijn. Als laatste stimulerende factor wordt het bewerkstelligen van een goede samenwerking met de biologische ouders benoemd. Alle respondenten zijn het met elkaar eens dat de biologische ouders belangrijk zijn. Het is belangrijk om het vertrouwen van de ouders te winnen. Kinderen zijn voor het leven verbonden aan hun ouders en daarom is het van belang dat de professionele opvoeder uit de loyaliteit naar ouders blijft en deze loyaliteit accepteert.

3.4 Belemmerende factoren voor de opbouw van een affectieve band

Welke factoren belemmeren volgens professionele opvoeders de opbouw van een affectieve band met een opgenomen jongere?

3.4.1 Inleiding

In voorgaand hoofdstuk zijn de factoren beschreven die stimulerend zijn in de opbouw van een affectieve band met de opgenomen jongere. In dit hoofdstuk worden de factoren beschreven die juist belemmerend werken in de opbouw van de band.

3.4.2 Afstand en nabijheid

De relatie tussen de professionele ouder en de opgenomen jongere kan vele vormen hebben (9.94), maar in veel gevallen ervaren de opvoeders dat het moeilijk is om fysiek en emotioneel dichtbij de jongere te komen. De jongere bewaart vaak liever afstand (1.4, 3.28, 5.10, 5.21). De professionele opvoeders noemen verschillende oorzaken voor dit gedrag van opgenomen jongeren.

Te benauwend

In de eerste plaats zijn er jongeren die simpelweg niet in een gezinshuis willen wonen (1.14). Soms komt dat doordat de jongere het concept gezinshuis niet kennen. Ze vragen zich dan af of het wel goed is om in het gezinshuis te wonen (6.26). Er zijn ook jongeren, die niet in een gezinshuis passen en de plaatsing in een gezinshuis niet aankunnen (3.10, 11.9, 14.18). Voor jongeren kan de context van het gezinshuis namelijk te benauwend zijn (3.26, 6.38, 11.34). De andere leden van het gezinshuis komen voor hen te dichtbij (3.11) en komt het voor hen bedreigend over altijd door dezelfde perso(n)en te worden benaderd (3.8).

Persoonlijke ruimte

Als een jongere in een gezinshuis geplaatst wordt, is het daarom belangrijk om als professionele opvoeder aan te voelen wat de jongere wil en aan kan (9.91). De ene jongere wil afstand en de ander claimt juist de ouder (9.52). Geen enkel kind is daarin gelijk en niet alles werkt voor ieder kind (11.45). Men zal als professionele opvoeder continu moeten aftasten tussen nabijheid en afstand (9.28). Het is dan ook elke keer weer afwachten hoe de relatie met de jongere zich vormt (9.95).

Als de jongere nog niet toe is aan binding, kan elke stap naar een emotionele band teveel zijn (15.36). Als je je als opvoeder dan teveel aan het kind opdringt en nabijheid afdwingt, dan wordt dat door het kind als onprettig ervaren en zal in reactie daarop juist meer afstand nemen (3.2, 3.3, 3.4, 3.7, 3.17, 3.18, 3.23, 3.25, 3.37, 3.43, 3.44, 6.42, 13.19, 13.30, 13.35). Het is daarom van belang dat je als professioneel opvoeder niet te veel op zoek bent naar nabijheid van de jongere (3.20, 7.49). Zoals eerder beschreven kiezen professionele opvoeders er daarom bewust voor om afstand te houden en laten zij het initiatief voor nabijheid aan de jongere over. Er zijn ook professionele opvoeders, die zelf uit zelfbescherming afstand bewaren tot de jongere (7.37, 7.45, 7.48, 7.73, 12.27). Zij doen dit om zelf niet al te emotioneel bij het kind betrokken te raken en mogelijk door het kind gekwetst te worden. Het kan overigens per kind verschillen of zij hier wel of niet toe geneigd zijn.

In de praktijk hangt de fysieke en emotionele afstand dus af van de individuele opvoeder en het specifieke kind. Wanneer de opvoeder geen rekening houdt met de behoeften en wensen van het kind en zich teveel aan het kind opdringt, zal dit juist leiden tot verwijdering.

3.4.3 Problematiek jongere

Uithuisgeplaatste kinderen hebben al veel meegemaakt wat van grote invloed is op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Emotionele beschadigingen

Jongeren die worden opgenomen in een gezinshuis hebben bijna zonder uitzondering al heel veel meegemaakt. Veel jongeren hebben beschadigingen opgelopen in de opvoeding en sommigen zelfs tijdens eerdere plaatsingen (3.32, 6.8, 6.9, 6.32, 6.33, 6.35). Sommige professionele opvoeders geven aan dat het voor deze jongeren haast onmogelijk is om hun binnenste -hun gedachten en gevoelens- te delen met de professionele opvoeder (6.23, 6.46, 11.53, 11.54, 11.57). Het verleden van het kind heeft dan ook effect op de vorming van de band tussen de ouder en de opgenomen jongere (9.86).

Het kan vaak ontzettend moeilijk zijn om deze emotionele schade te repareren (11.3). Zeker als de opgenomen jongere zijn of haar eigen gevoelens niet echt wil inzien (6.44), omdat dat bijvoorbeeld voor hem of haar emotioneel te zwaar is. Sommige jongeren zijn zodanig beschadigd in hun vertrouwen in volwassenen dat het voor hen te hoog gegrepen is om de professionele opvoeder te vertrouwen (15.40). Sommige respondenten vragen zich dan ook af of je van een opgenomen kind mag verwachten dat je een affectieve band met hem of haar zou moeten ontwikkelen of dat dit een te groot beroep op de jongere doet (3.14, 3.41, 9.33, 11.19, 15.48). Emotioneel herstel is in ieder geval een zwaar en een langdurig proces.

De problematiek, die bij de jongere speelt, kan er dus voor zorgen dat hij of zij de professionele opvoeder niet zondermeer vertrouwt (3.1, 3.27, 6.10, 6.19, 9.47, 9.66). Er wordt aangegeven dat vooral bij emotionele beschadigingen de opbouw van een affectieve band tussen de opgenomen jongere en de professionele ouder dan ook moeizaam verloopt (3.15). De jongere zal zich pas

openstellen als hij de ander vertrouwt (5.23). En vertrouwen kun je niet afdwingen; dat moet groeien (12.55).

Hechtingsproblematiek

Meer specifiek, noemen professionele opvoeders dat het opbouwen van een band met een jongere met hechtingsproblemen vooral erg moeilijk is. En dat is meer dan eens het geval. Jongeren die geplaatst worden in gezinshuizen hebben vaak problemen in de hechtingssfeer (11.10, 11.33, 11.42, 11.45). Diverse professionele opvoeders spreken zelfs over hechtingsstoornissen bij de door hen opgenomen jongeren (11.1, 11.20, 11.26, 11.46, 11.51).

Deze problematiek uit zich in de context van het gezinshuis op verschillende manieren (11.35), maar in de relatie tot de gezinsouder resulteert het vaak tot afstand; de ouder mag niet echt dichtbij het kind komen (11.11). Er wordt genoemd dat jongeren met een hechtingsstoornis de moeilijkste groep zijn om in een gezinshuis op te nemen (11.39), omdat deze jongeren vaak het gezag van de professionele opvoeder niet of beperkt erkennen. Bovendien is hun geweten vaak beperkt ontwikkeld (11.18, 11.28). De opvoeding en begeleiding van deze hechtingsgestoorde jongeren vraagt daarom veel energie en geduld (11.38).

Problemen in de hechting werken dus veelal belemmerend in de opbouw van een affectieve band (3.39, 3.42, 11.16, 11.21, 11.30, 11.37, 11.56). Professionele opvoeders noemen hechtingsproblematiek zelfs als een van de mogelijke oorzaken van het mislopen van een plaatsing (11.8, 11.12). Toch geven professionele opvoeders ook aan dat hechtingsproblematiek niet altijd hoeft te resulteren in een oppervlakkige of moeilijke band (11.2, 11.48). Ook of misschien wel juist in de context van het gezinshuis kan er herstel zijn. In tegenstelling tot wat we in het vorige hoofdstuk zagen zijn er ook professionele opvoeders die stellen dat een jongere nooit volledig herstelt van zijn of haar hechtingsproblematiek (11.4, 11.5). Zij denken dat de effecten in meer of mindere mate altijd zichtbaar zullen blijven.

Gedrag jongere

De problematiek van de jongere uit zich vaak in wisselend en meestal negatief gedrag. Voorbeelden hiervan zijn aantrekken en afstoten, liegen, manipuleren, boosheid en agressief gedrag (5.1, 5.2, 5.4, 5.19, 5.20, 5.32, 5.37, 5.38, 5.39, 5.41, 7.31, 9.21, 13.8, 13.21, 13.22, 13.26). Soms is een jongere vooral op zoek naar bevestiging en identiteit (6.20, 6.48) en zijn ze daarom makkelijk beïnvloedbaar door anderen (5.5). Ander typerend gedrag dat door de professionele opvoeders wordt benoemd zijn: primair reageren, het zoeken en overschrijden van grenzen, het aangaan van conflicten en de schuld leggen bij de professionele opvoeder (5.3, 5.6, 5.26, 5.42, 7.32, 13.37). Ook reageren de jongeren zich vaak af op de ouder (5.7, 5.16) in de hoop en/of verwachting dat ze afgewezen of weggestuurd worden (5.18, 5.25, 5.27, 6.22, 6.25, 11.58). Dergelijk gedrag zet de relatie tussen de professionele ouder en de opgenomen jongeren natuurlijk onder druk.

Het is evenwel belangrijk dat de gezinsouder onderkent dat deze gedragingen voort kunnen komen uit het feit dat de jongere niet goed om weet te gaan met de affectieve band die tussen hem en de gezinsouder aan het ontstaan is (13.38). Het kan voor de jongere ongemakkelijk zijn, omdat hij een dergelijke emotionele band niet kent en niet weet hoe hij daar op moet of mag reageren. Sommige professionele opvoeders zien het dan ook als winst of als een compliment als de opgenomen jongere

zich tegen hen afzet en de confrontatie aan durft te gaan (5.13, 13.16). Zelfs een uitspraak als “Ik haat jou” kan duiden op hechting richting de professionele opvoeder (11.31).

Een professionele opvoeder merkt op dat het soms lastig is om onderscheid te maken tussen gedrag dat bij het karakter van de jongere hoort en gedrag dat bij de pubertijd hoort (2.4). Dit geldt met name wanneer de jongere pas als puber in het gezin wordt geplaatst. De gezinsouder kent de jongere dan nog niet lang genoeg om het verschil te zien tussen puberaal gedrag en gedrag dat voortkomt uit de specifieke problematiek van de opgenomen jongere. Dat is anders als de jongere al als kind geplaatst is. Dan is er vaak al een band met het kind opgebouwd voordat deze in de pubertijd komt (9.30, 9.76).

Sowieso is een plaatsing rond de pubertijd moeilijk. De pubertijd is de periode dat een jongere zich normaal gesproken juist losmaakt van zijn opvoeders. De gevoelens van de jongere verschuiven in de pubertijd (6.47). Voor zowel de opgenomen jongere als de professionele opvoeder is het dan ook lastig om in deze periode een band met elkaar op te bouwen (5.29, 15.35). Eén respondent ervaart dat de psychische en emotionele problemen in de pubertijd nog eens extra druk geven (11.36). In het bijzonder is de combinatie van pubertijd en een hechtingsstoornis lastig (11.56).

3.4.4 Biologische ouders

Biologische ouders spelen eveneens een belangrijke rol in de plaatsing van het kind in een gezinshuis. Een succesvolle plaatsing van de opgenomen jongere staat of valt namelijk met de vraag of de biologische ouders de plaatsing van hun kind in het gezinshuis steunen.

Loyaliteit

Wanneer de biologische ouders niet achter de plaatsing staan, zal ook het kind zich naar alle waarschijnlijkheid tegen de plaatsing verzetten. Een belangrijke verklaring hiervoor ligt in de zijnsloyaliteit van het kind naar zijn of haar biologische ouders. Door deze loyaliteit zal het kind namelijk in de eerste plaats geneigd zijn om de kant kiezen van zijn ouder.

Wanneer de opgenomen jongere echter al een band heeft opgebouwd met de professionele opvoeder, is er naast de zijnsloyaliteit richting de biologische ouders ook een verworven loyaliteit ontstaan van de opgenomen jongere naar de professionele opvoeder. In dat geval komt de jongere in een loyaliteitsconflict terecht (6.21, 6.28, 6.37). De opgenomen jongere moet dan schipperen tussen zijn biologische en zijn professionele ouders (15.47). Als de professionele en biologische ouders elkaar bijvoorbeeld tegenspreken, zal het kind gaan twifelen wie de waarheid vertelt (6.30).

Geen samenwerking met de biologische ouders

Als de biologische ouders niet willen meewerken aan de plaatsing (4.10, 4.13, 4.17, 4.24, 4.36, 4.38), kan het zelfs gebeuren dat zij de loyaliteit van hun kind misbruiken. Bijvoorbeeld door negatief op het kind in te praten (6.29). De band tussen de professioneel opvoeder en de opgenomen jongere(n) wordt daardoor bemoeilijkt (4.40, 6.43). Daarnaast zal er spanning, concurrentie en tegenwerking ontstaan in de relatie tussen de biologische en professionele ouders (4.5, 4.14, 4.15, 4.37, 6.31, 14.3).

Als gevolg van de zijnsloyaliteit, is de medewerking van de biologische ouders dus van significante invloed op de opbouw van de band tussen een professionele opvoeder en de jongere (3.40, 4.29, 9.74). Door een sterke loyaliteit richting de biologische ouder(s) kan een plaatsing zelfs mislukken (14.14). Sommige professionele opvoeders stellen dan ook dat wanneer de ouders niet achter de

plaatsing staan het geen nut heeft het kind op te nemen, dan wel dat het beter is om te stoppen (14.2, 14.4, 14.5).

3.4.5 Houding van de professionele opvoeder

Naast de bovengenoemde factoren hebben de professionele opvoeders, aan de hand van hun eigen leerervaringen, aangegeven welke factoren in hun eigen houding belemmerend kunnen werken voor de relatie met de opgenomen jongeren.

Verwachtingen

Bij het opstarten van hun gezinshuis hadden sommige professionele opvoeders hoge verwachtingen ten aanzien van de opbouw van een band met de opgenomen jongeren (15.1, 15.2). Aanvankelijk begon men met veel idealen (15.3). Deze verwachtingen en idealen bleken in de praktijk echter niet altijd realistisch en haalbaar (15.9, 15.10).

Het is soms best een uitdaging voor de professionele opvoeder om niet teveel verwachtingen te stellen aan de jongere. Je weet aan het begin van de plaatsing simpelweg niet wat je van de specifieke jongere kunt verwachten en wat zijn of haar mogelijkheden zijn. Verwachtingen moeten zodoende continu worden bijgesteld om teleurstellingen te voorkomen (15.8, 15.16). Enige professionele opvoeders stellen zelfs dat het beter is helemaal geen verwachtingen te hebben richting de jongere en niet te idealistisch te zijn ten aanzien van de band en de plaatsing (15.5, 15.11, 15.33). Men mag geen “gezonde” relatie verwachten met “ongezonde” kinderen, geeft een professionele opvoeder aan (15.7). De jongeren laten zijn zoals ze zijn wordt gezien als de enig juiste verwachting (15.6). Door geen rekening te houden met de jongere en diens problematiek is het risico op overschatting en overvraging groter (3.36, 15.15, 15.30, 15.31, 15.42, 15.43). De relatie moet worden opgebouwd binnen de mogelijkheden en in het tempo van de jongere.

Emotie

Jongeren kunnen veel emoties losmaken bij hun opvoeders (7.77). Dat geldt voor biologische kinderen als wel voor opgenomen kinderen. De problematiek van de opgenomen jongeren maakt het echter extra zwaar. Professionele opvoeders kunnen zich soms machteloos voelen (7.75), waardoor het lastig is niet te emotioneel te reageren (7.67). Dit kan de relatie en het kind schaden. Net als in de opvoeding van biologische kinderen, is het bijvoorbeeld schadelijk om in reactie op het kind te gaan schelden (3.24).

Daarnaast geven professionele opvoeders aan dat de opgenomen kinderen in het emotioneel handelen van de professionele opvoeder zijn of haar zwakke plek leren kennen (5.17). Opgenomen jongere testen hun professionele ouder zelfs om die plek te ontdekken (5.36). Het risico bestaat dat de jongere die kennis vervolgens gebruikt om de ouder te sturen of te manipuleren. Bepaalde professionele opvoeders kiezen er bewust voor om zich niet te hechten aan de opgenomen jongere (7.72). Ze proberen te voorkomen dat ze zelf stuk lopen op het blijven proberen de relatie vorm te geven (7.58).

3.4.6 Conclusie

Professionele opvoeders geven aan dat voor de opbouw van de affectieve band een aantal factoren belemmerend werken.

Diverse professionele opvoeders ondervinden dat het moeilijk is om fysiek en emotioneel dichtbij de jongere te komen. De context van het gezinshuis kan als benauwend ervaren worden en teveel

nabijheid kan ertoe leiden dat het kind juist afstand neemt. Sommige professionele opvoeders nemen zelf afstand richting de opgenomen jongere om niet te emotioneel betrokken te raken of door het kind te worden gekwetst.

Doordat opgenomen jongeren veelal emotionele beschadigingen hebben opgelopen in de opvoeding of tijdens eerdere plaatsingen lijkt het haast onmogelijk om de professionele opvoeder zondermeer te vertrouwen. Veel opgenomen jongeren hebben hechtingsproblemen wat als belemmerend wordt ervaren voor de opbouw van de affectieve band. De problematiek van de jongere uit zich meestal in negatief gedrag. Zo wordt er gezegd dat de jongeren zich vaak afreageren op de opvoeder in de verwachting te worden afgewezen of weggestuurd. Het kan ook belemmerend werken om in de pubertijd een band op te bouwen met een jongere die als puber in het gezin wordt geplaatst.

Een andere belemmerende factor is dat de opgenomen jongere in een loyaliteitsconflict terecht kan komen tussen de biologische ouder(s) en de professionele opvoeder(s). Door spanning, concurrentie, tegenwerking of wanneer biologische ouders niet mee willen werken aan de plaatsing van hun kind in het gezinshuis kan er geen goede samenwerking worden gerealiseerd. Sommige professionele opvoeders stellen dat wanneer de ouders niet achter de plaatsing staan het geen nut heeft het kind op te nemen, dan wel dat het beter is te stoppen.

Tot slot is er de eigen houding van de professionele opvoeder die de opbouw van de affectieve band kan belemmeren. Hierin worden te hoge verwachtingen richting het kind of de plaatsing en het reageren vanuit eigen emotie benoemd. Door geen rekening te houden met de jongere en diens problematiek is het risico tot overschatting en overvraging groot. Daarnaast wordt het handelen vanuit emotie, bijv. wanneer een ouder zich machteloos voelt, als moeilijk ervaren. Sommige professionele opvoeders kiezen ervoor om zich niet te hechten aan de opgenomen jongeren om te voorkomen dat ze stuk lopen op het blijven proberen de relatie vorm te geven.

3.5 Verbinding tussen theorie en praktijk

In deze paragraaf wordt de verbinding gelegd tussen de resultaten van het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek. Hierin wordt er gekeken naar de overeenkomsten tussen beiden.

Theorie		Praktijk
Uithuisgeplaatste kinderen hebben meestal niet de kans gehad om een veilige gehechtheidsrelatie op te bouwen met een stabiele opvoeder die zorg en bescherming biedt.	↔	Jongeren die geplaatst worden in gezinshuizen hebben vaak problemen in de hechtingssfeer.
Ze zijn constant opzoek naar bevestiging van hun eigen interne werkmodellen. Echter is het wel mogelijk deze modellen door nieuwe, positieve en herhaaldelijke ervaringen te veranderen. Kinderen kunnen herstellen door positieve ervaringen met hechting.	↔	Het is daarom van belang dat professionele opvoeders kansen zien van herstel en zoeken naar mogelijkheden voor het opbouwen van een relatie. Door kansen en herstel mogelijkheden te bieden en te geloven in de mogelijkheden van de jongere alsook in een relatie, maakt dat de jongere bevestiging ervaart in er mogen zijn. Deze bevestiging van er mogen zijn en daarbij de jongere niet los te laten, hem /haar veel aan te moedigen en vaak te complimenteren, ondanks het gedrag van de jongeren, geeft een basis voor vooruitgang in de relatie.
Als een kind weinig vertrouwen in anderen heeft opgebouwd, is er soms een lange weg te gaan om dit vertrouwen te herstellen.	↔	De jongere zal zich pas openstellen als hij de ander vertrouwt. Vertrouwen kun je niet afdwingen; dat moet groeien en is een langdurig proces.
Wanneer een kind een emotionele band heeft opgebouwd met zijn biologische ouders kan het kind na een of twee jaar in een pleeggezin zich nog steeds loyaal voelen aan zijn ouders. Dit is met name het geval als het niet duidelijk is of hij weer bij zijn ouders gaat wonen. Het kind wordt door de onduidelijke en onzekere situatie in een loyaliteitsconflict geduwd, omdat hij door veelal goede zorgen van de pleegouders zich ook aan hen loyaal gaat voelen.	↔	Wanneer de opgenomen jongere echter al een band heeft opgebouwd met de professionele opvoeder, is er naast de zijnsloyaliteit richting de biologische ouders ook een verworven loyaliteit ontstaan van de opgenomen jongere naar de professionele opvoeder. In dat geval komt de jongere in een loyaliteitsconflict terecht.
Een loyaliteitsconflict tussen de biologische ouders en de professionele opvoeder kan de opbouw van een affectieve band tussen laatstgenoemde en een opgenomen jongeren bemoeilijken.	↔	De loyaliteit naar de biologische ouders maakt het opbouwen van een affectieve band met de professionele opvoeders lastiger.
Het is van belang dat de professionele ouder	↔	Omdat kinderen voor het leven verbonden

de biologische ouder en de band die bestaat tussen hen en het kind erkent en deze erkenning benoemd.		zijn aan hun ouders, is het van belang dat de professionele opvoeders niet tussen het kind en de biologische ouders gaat staan, uit de loyaliteit naar ouders blijft en deze loyaliteit accepteren
Naarmate een kind meerdere veranderingen heeft meegemaakt, door bijvoorbeeld meerdere pleegplaatsingen, kan een kind veel scheidingsstress ervaren. Het is dan ook logisch dat een kind zich sneller aan nieuwe situaties aanpast. Dit kan echter leiden tot (zeer) vlakke reacties, weinig enthousiasme en het nauwelijks laten zien van affectieve reacties.	↔	Veel kinderen hebben beschadigingen opgelopen in de opvoeding en sommigen zelfs tijdens eerdere plaatsingen. Het is voor deze jongeren haast onmogelijk om hun binnenste -hun gedachten en gevoelens- te delen met de professionele opvoeder.
Professionele opvoeders moeten heel lang volhouden en heel vaak herhalen dat het anders is dan waar de jongere in geloofd.	↔	Wanneer professionele opvoeders herhaaldelijk bevestigen dat een jongere mag blijven, leert een jongere dat hij erbij hoort en dat er om hem gegeven wordt.
Ook het oudere kind - zelfs de puber en de volwassene - kan alsnog basisvertrouwen opbouwen. Emotionele inhaalgroei is dus mogelijk en dient gestimuleerd te worden.	↔	Ondanks dat een uithuisgeplaatste jongere regelmatig is verwaarloosd en onbewust zoekt naar bevestiging in afwijzing, geven professionele opvoeders aan dat hechtingsproblemen van de opgenomen jongeren te herstellen zijn en hechting ontwikkeld kan worden
Een pleegouder dient sensitief te reageren op gehechtheidssignalen van het kind.	↔	Het is belangrijk dat je als opvoeder weet wat een jongere nodig heeft en handelt vanuit de behoeftes van de jongere.
Een pleegpuber heeft meer en andere wegen dan andere pubers. Door de verspreiding van gezags- en opvoedingsfiguren is de kans op een diversiteit van meningen en daarmee de kans op conflicten groter.	↔	Wanneer de opgenomen jongere echter al een band heeft opgebouwd met de professionele opvoeder, is er naast de zijnsloyaliteit richting de biologische ouders ook een verworven loyaliteit ontstaan van de opgenomen jongere naar de professionele opvoeder. In dat geval komt de jongere in een loyaliteitsconflict terecht. De opgenomen jongere moet dan schipperen tussen zijn biologische en zijn professionele ouders. Als de professionele en biologische ouders elkaar bijvoorbeeld tegenspreken, zal het kind gaan twijfelen wie de waarheid vertelt.

4. Conclusie

Wat kan een professionele opvoeder doen om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere?

Uithuisgeplaatste kinderen hebben vaak al veel meegemaakt. Dikwijls hebben zij niet de kans gehad om veilige gehechtheidsrelaties op te bouwen met een stabiele opvoeder. Wanneer er geen veilige gehechtheidsrelaties worden opgebouwd heeft dit negatieve gevolgen voor de sociaal emotionele ontwikkeling van de opgenomen jongere. Wanneer een jongere onveilig is gehecht zullen de interne werkmodellen die hij heeft ontwikkeld over zichzelf, de ander en de wereld om hen heen gebaseerd zijn op ervaringen die vaak een negatieve lading hebben. Dit zorgt ervoor dat zij constant opzoek gaan naar bevestiging van hun eigen interne werkmodellen, wat kan resulteren in negatief gedrag. Vanuit de praktijk van gezinshuizen is gebleken dat veel opgenomen jongeren kampen met hechtingsproblemen. Het negatieve gedrag waar de professionele opvoeders over spreken, zoals aantrekken en afstoten, liegen, grenzen continu opzoeken en overschrijden, agressie, manipuleren en de schuld bij andere leggen kunnen het gevolg zijn van het interne werkmodel wat deze jongeren van zichzelf en hun omgeving hebben opgebouwd. Het blijkt dat veel van deze reacties kunnen voortkomen uit de angst om opnieuw te worden afgewezen door volwassenen. De professionele opvoeders ervaren dat dit negatieve gedrag vaak moeilijk te hanteren is. Het kan hen het gevoel geven geen grip meer op de jongere te hebben, waardoor gevoelens van machteloosheid kunnen ontstaan. Deze situaties, die de professionele opvoeders in alledaagse opvoedsituaties tegenkomen, maken het opbouwen van een relatie met de jongere er niet gemakkelijker op. Daarentegen is het wel belangrijk dat de professionele opvoeder de opgenomen jongere, zonder aandringen, de mogelijkheid geeft om een affectieve band op te bouwen. De gehechtheidsrelatie tussen beiden kan een basis vormen voor de jongere om zijn gedrag en emoties te reguleren en ervoor zorgen dat er vooruitgang komt de emotionele ontwikkeling van de jongere. Het is dan ook van groot belang dat de professionele opvoeder blijft geloven in de mogelijkheden van een relatie en de mogelijkheden van de jongere. Wanneer de opvoeder dit geloof blijft houden en kansen en herstelmogelijkheden biedt, kan dit de jongere bevestiging geven dat hij er mag zijn. Deze bevestiging van er mogen zijn en het niet loslaten van de jongere, ondanks zijn gedrag, lijkt een belangrijke basis te zijn voor vooruitgang in de relatie. Er kan immers geen vertrouwensband ontstaan wanneer de professionele opvoeder zelf geen vertrouwen laat zien en erkenning geeft aan de jongere. Dit kan ervoor zorgen dat de negatief geladen interne werkmodellen van de opgenomen jongere bijgesteld kunnen worden door nieuwe, positieve ervaringen in de hechting.

Een band opbouwen met een jongere die in de pubertijd wordt geplaatst lijkt lastiger te zijn dan wanneer het kind jonger is en in het gezinshuis komt. Dit kan komen doordat de opvoeder de opgenomen jongere nog niet goed kent of doordat een jongere in de pubertijd zich juist los gaat maken van ouders/opvoeders. Professionele opvoeders geven aan dat wanneer een kind bij de plaatsing jonger is, de band al is opgebouwd wanneer de jongere in de pubertijd komt. Er kan in deze pubertijdsfase dan ook op de bestaande band worden teruggegrepen. Ook is het goed mogelijk dat hoe ouder het kind is, zonder dat het de mogelijkheid heeft gehad om zich veilig aan een volwassene te hechten, hoe kleiner de kans is dat dit in de toekomst wel zal lukken. Door alles wat de opgenomen jongere heeft meegemaakt kost het veel tijd om de professionele opvoeder te gaan vertrouwen. Het bieden van een stabiel en veilig thuis kan ervoor zorgen dat een opgenomen

jongere genoeg veiligheid ervaart om zich steeds meer open te kunnen stellen. Dit kan ertoe leiden dat er meer wederkerigheid komt wat de opbouw van de affectieve band bevordert. Het kunnen bieden van een perspectief biedende plaatsing is een belangrijke voorwaarde voor het kunnen aangaan van een positieve relatie tussen de opgenomen jongere en de professionele opvoeder.

Professionele opvoeders ervaren in hun gezinshuis diverse factoren die een belemmerende invloed hebben op de opbouw van een affectieve band met de opgenomen jongere. De hierboven beschreven (hechtings)problematiek heeft volgens hen daarin een aanzienlijk aandeel. Het kan er namelijk voor zorgen dat er een spanningsveld ontstaat tussen afstand en nabijheid. De context van een gezinshuis kan voor een jongere met hechtingsproblematiek benauwend zijn. Dit maakt het voor professionele opvoeders moeilijk om fysiek en emotioneel dichtbij de jongere te komen. Om toch kleine stappen te maken in het opbouwen van een affectieve band, is het belangrijk dat de opvoeder continu bewust is van de behoeftes van iedere jongere afzonderlijk en daar zo goed mogelijk op inspeelt. Sensitief en responsief reageren is van wezenlijk belang. Dit vraagt van professionele opvoeders enorm veel inzet en betrokkenheid. Het opmerken van gedrag dat er niet is maar er wel zou moeten zijn, bijvoorbeeld als een jongere verdriet heeft maar dit niet aan kan geven, is daar een voorbeeld van. Wanneer opvoeders in dit soort situaties de jongere troosten, laten zij merken dat het kind op hen kan vertrouwen als er iets aan de hand is. Hierdoor is het mogelijk dat de jongere zijn oude verwachtingspatronen kan aanpassen aan de (nieuwe) omgeving van het gezinshuis.

Een ander belangrijke factor in de opbouw van de band is de toestemming van de biologische ouders voor de plaatsing in het gezinshuis. Wanneer de biologische ouders niet achter de plaatsing kunnen staan is de kans groot dat de jongere niet de ruimte ervaart om daar te mogen wonen. Enkele professionele opvoeders stellen dan ook dat een plaatsing zonder toestemming van de biologische ouder geen zin heeft. Het niet kunnen verwezenlijken van een goede samenwerking met de biologische ouders kan zodoende een negatieve invloed hebben op de opbouw van een affectieve band met de opgenomen jongere. De biologische ouders in hun waarde laten en het vertrouwen van hen winnen lijken van grote betekenis te zijn om de relatie en plaatsing te laten werken. Door het belang van de biologische ouders naar hen uit te spreken, kan er ruimte gecreëerd worden om achter de plaatsing te kunnen gaan staan. Het erkennen en benoemen van de band die er is tussen de biologische ouder en de jongere, door de professionele opvoeder, is onder andere nodig om ervoor te kunnen zorgen dat een loyaliteitsconflict wordt beperkt. Dit alles kan de opbouw van een affectieve band tussen de professionele opvoeder en de opgenomen jongere ten goede komen.

Door een aantal professionele opvoeders wordt aangegeven dat het stellen van (te) hoge verwachtingen ten aanzien van de jongere en de band belemmerend kan werken in de relatie. Door minder verwachtingen te stellen is de kans op overvraging of overschatting van de jongere kleiner. Dit zou ertoe kunnen leiden dat de jongere minder druk ervaart ten aanzien van de relatie.

Tot slot geven professionele opvoeders aan dat jongeren veel gevoelens los kunnen maken bij hun als opvoeders. Door het vaak negatieve gedrag van de opgenomen jongeren ervaren sommige opvoeders dat het lastig is om niet vanuit de eigen emotie te reageren. In de relatie met de jongere wordt het echter als stimulerend en helpend ervaren wanneer de opvoeder zelf uit de emotie kan blijven en minder met zijn eigen gevoel bezig is, bijvoorbeeld in conflictsituaties. Wanneer een professionele opvoeder zich professioneel betrokken weet bij een jongere, ook wel professionele nabijheid genoemd, kan dit veel stabiliteit geven aan de relatie.

5. Aanbevelingen

Dit onderzoek, naar de opbouw van een affectieve band tussen een professionele opvoeder en een opgenomen jongere, resulteert in een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek en aanbevelingen voor de praktijk.

5.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

- Om zicht te krijgen op hoe jongeren in een gezinshuis de opbouw van een affectieve band met de professionele opvoeder ervaren, zal er meer praktijkonderzoek moeten plaatsvinden om de beleving van de jongeren zelf in kaart te brengen.
- Omdat er in het praktijkonderzoek weinig ruimte is geweest voor het specifieke thema hechting, raden wij aan om een groter percentage van professionele opvoeders in Nederland te betrekken en dit thema verder uit te diepen. Er valt nog veel informatie te halen over het thema hechting in gezinshuizen. We zijn van mening dat er een reëler beeld geschetst kan worden over hoe de gezinshuisouder de affectieve band met een opgenomen jongere ervaart wanneer er meer gezinshuisouders deelnemen aan vervolgonderzoek.
- Professionele opvoeders geven aan dat veel van de opgenomen jongeren kampen met hechtingsproblemen. Wij vragen ons af in hoeverre de hechtingsproblemen van de opgenomen jongeren van invloed zijn op het mislopen van een plaatsing. Het lijkt ons daarom goed om hier gericht onderzoek naar te doen.

5.2 Aanbevelingen voor de instelling

(ten aanzien van de bevordering van affectieve band tussen professionele opvoeder en opgenomen jongere.)

- Zoals we hebben kunnen concluderen, kan het feit dat biologische ouders geen toestemming geven voor de plaatsing in het gezinshuis, een negatieve invloed hebben op de opbouw van een affectieve band met de opgenomen jongere. Om deze belemmerende factor te minimaliseren lijkt het ons van groot belang dat de biologische ouders vertrouwen krijgen (hebben) in de plaatsing in het gezinshuis. Wij adviseren de gezinshuis biedende instellingen dan ook aan om te investeren in de biologische ouders om een goede samenwerking met de biologische ouders en hen te betrekken bij de ontwikkeling van hun kind. Wellicht is er onderzoek nodig om zicht te krijgen op wat een ouder nodig heeft om achter een gezinshuisplaatsing te kunnen gaan staan, en wat een instelling kan doen om in deze behoefte te kunnen voorzien.
- Professionele opvoeders geven aan dat veel van de opgenomen jongeren kampen met hechtingsproblemen. Zij geven aan dat ze over meer kennis zouden willen beschikken wat betreft dit thema. Wij denken dat wanneer professionele opvoeders meer inzicht hebben in de problematiek van de jongere, zij beter het gedrag van de opgenomen jongeren kunnen interpreteren en daar vervolgens adequaat op weten te reageren. Daarnaast denken wij ook dat wanneer professionele opvoeders kennis hebben van interne werkmodellen, en hoe dit voor de jongere werkt (negatieve lading), zij weten dat positieve ervaringen deze interne werkmodellen kunnen doen veranderen. Wanneer professionele opvoeders over deze kennis beschikken, maakt dat zij daar rekening mee kunnen houden en/of daar meer bewust aan gaan werken. Om ouders te voorzien van deze kennis kunnen instellingen verschillende werkwijzen hanteren. Ze kunnen de professionele opvoeders specifiek (klassikaal) onderwijs aanbieden over hechting en hechtingsproblematiek. Daarnaast kan de instelling groepsinterviews aanbieden over deze

problematiek, wat inzichten zal verschaffen over de verschillende werkwijzen van professionele opvoeders. Op deze wijze leert men van elkaars 'best practice' ervaringen en leert de professionele opvoeder vanuit een metapositie kijken naar zijn eigen handelen.

5.3 Aanbevelingen voor de professionele opvoeder

- Onze aanbevelingen zijn met name gericht op de instelling, echter we willen ook graag de opvoeder onze onderzoeksresultaten meegeven in een aanbeveling. In de conclusie hebben we kunnen zien dat het handelen van de professionele opvoeder van grote invloed kan zijn op de opbouw van een affectieve band met de opgenomen jongere. Wat meerdere malen wordt aangehaald is: niet veroordelen; onderscheid te maken tussen het uiten van emotie en het handelen vanuit de emotie; sensitief en responsief reageren; rekening houden met de wensen en behoeften van het kind; geloven in de mogelijkheden van een relatie en de mogelijkheden van de jongere en samenwerking met de biologische ouders. Wij raden daarom aan kritisch te blijven kijken naar het eigen professionele handelen en daarin continu te blijven zoeken naar professionele nabijheid.

6. Discussie

‘Professionele nabijheid’ in een notendop

In dit onderzoek zijn wij op zoek gegaan naar het antwoord op de volgende vraag: *“Wat kan een professionele opvoeder doen om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere?”* Dit hebben wij gedaan middels kwalitatief onderzoek, waarvan de data uit literatuur en interviews is verzameld. Uit dit onderzoek is gebleken dat het belangrijk is dat professionele opvoeders: blijven geloven in de mogelijkheden van opgenomen jongeren en de opbouw van de affectieve band; gedrag opmerken dat er niet is maar er wel zou moeten zijn; uit de eigen emotie kunnen blijven en minder met hun eigen gevoel bezig zijn. Professionele nabijheid is nodig in de opbouw van de affectieve band tussen de opgenomen jongere en de professionele opvoeder.

Evaluatie van onderzoek

We kunnen aan het eind van dit onderzoek concluderen dat onze probleemstelling: *“Voor een professionele opvoeder in gezinshuizen kan het moeilijk zijn om een affectieve band op te bouwen met een opgenomen jongere in de puberleeftijd”* waar is. Gedurende ons onderzoek realiseerden we ons dat een gezinshuis volledige toewijding vraagt van een professionele opvoeder. Er ligt een enorme, maar ook mooie taak om de opgenomen jongeren te begeleiden naar de volwassenheid. Door de bagage die deze jongeren met zich meenemen zal het opbouwen van een affectieve band niet eenvoudig zijn. We denken dat het ontzettend veel van de opvoeder vraagt, maar hebben ook ontdekt dat het blijven geloven in de mogelijkheden van de jongere en de relatie hen enorm zou kunnen helpen. Het investeren in de affectieve band heeft ons inziens de belangrijke waarde omdat daarmee emotionele ontwikkelingsmogelijkheden worden geboden voor de jongere en zou kunnen bijdragen aan een succesvolle plaatsing. We kunnen, na dit onderzoek te hebben gedaan, niet duidelijk zeggen waardoor het in sommige gevallen wel lukt om tot een opvoedrelatie met de opgenomen jongeren te komen en in andere gevallen niet, zoals verwoord in de inleiding van onze probleemstelling. Wel hebben we met ons onderzoek kunnen weergeven wat wij belangrijk achten voor de opbouw van de band, waaronder dus het geloof in de mogelijkheden van de jongere en de relatie. Daarnaast is het van belang om gericht zijn op de behoeften van het kind, ook als het kind niet duidelijk aangeeft welke behoeften hij heeft. We denken dat het voor ouders essentieel is dat zij veel ondersteuning, kennis en vaardigheden opdoen die hen helpen om de professioneel nabijheid, die ons inziens nodig is voor de opbouw van een affectieve band, te kunnen realiseren.

Beperkingen onderzoek

Een beperking van ons als onderzoekers is dat we eerder op hadden mogen komen voor wat wij nodig hadden voor dit onderzoek, zoals duidelijkheid over onze rol binnen het lectoraatonderzoek en in het starten van de analyse van de praktijkdata. Daarnaast zijn wij als onderzoekers redelijk gelijk in onze manier van werken, wat we enerzijds als prettig ervaren omdat we elkaar goed aanvoelen en anderzijds als valkuil ervaren omdat we vaak van alles erbij kunnen halen wat ons relevant lijkt en dat vervolgens te lang kunnen blijven overdenken. Een andere beperking in ons onderzoek vinden we de tijd. We hadden graag meer tijd gehad om ons nog verder in literatuurstudie en praktijkonderzoek te kunnen verdiepen. We denken dat we hiermee onze resultaten nog verder hadden kunnen onderbouwen.

Beperkingen methode van onderzoek

Literatuurstudie:

In het begin van de literatuurstudie zijn we bij de hechtingstheorie begonnen. Echter was het moeilijk om boeken van hem te bemachtigen en datgene dat we hebben gevonden vonden we wat gedateerd. We zijn daardoor al gauw op zoek gegaan naar recentere theorie over hechting, zoals de inzichten van R. van IJzendoorn. Gedurende ons onderzoek kwamen wij steeds weer (nieuwe) literatuur over het thema hechting tegen die ons relevant leek. Dit maakte het moeilijk om te bepalen wat we wel of niet zouden gebruiken. We hebben hierin een keuze moeten maken. Dit hebben we gedaan door die literatuur eruit te halen die we zelf het meest geschikt vonden. Echter hebben we alleen kunnen gebruiken wat we daadwerkelijk onder ogen zijn gekomen en er is dus nog zoveel meer te vinden wat relevant zou kunnen zijn. Deze beperking aan theorie kan de resultaten van het onderzoek beïnvloeden. Er bleek weinig tot geen relevante literatuur te zijn over onderzoek in gezinshuizen. Daarom hebben we ervoor gekozen om gebruik te maken van theorie/onderzoek vanuit pleegzorg. Wij vinden dat dit de dichtstbijzijnde vorm van residentiële zorg is waarmee we gezinshuizen kunnen vergelijken. Deze theorie is echter niet geheel generaliseerbaar met gezinshuizen, waardoor onze uitkomsten van de literatuurstudie niet per definitie te vertalen zijn naar de praktijk van een gezinshuis. Tot slot hebben we in de literatuurstudie gemerkt dat veel onderzoek dat is gedaan over hechting en de opbouw van een affectieve band m.n. is gedaan onder jonge(re) kinderen, wat de validiteit van de resultaten ook kan beïnvloeden.

Praktijkonderzoek:

Tijdens het praktijkonderzoek zijn we afhankelijk geweest van de onderzoeksmethode van het lectoraatonderzoek “Professioneel Ouderschap”. De interviewleidraad is samengesteld door de onderzoekers en hierin hebben we geen inspraak gehad. Wel mochten wij een vraag aanleveren die tijdens de focusinterviews gesteld kon worden. Echter is dit vraag niet in elk interview aan de orde gekomen. We hebben niet veel vragen kunnen stellen t.b.v. ons eigen onderzoek, waardoor we uit het materiaal van het lectoraatonderzoek onze eigen data hebben moeten filteren. Er zou volgens ons meer praktijkdata verzameld kunnen worden wanneer er meer aandacht is voor dit onderwerp. Bij deze interviews zijn alleen professionele opvoeders betrokken geweest. Hierdoor denken wij dat het beeld van de beleving van de band eenzijdig is. Het perspectief vanuit de jongere is immers niet bekeken. Het is ons opgevallen dat professionele opvoeders vooral benoemen wat goed gaat in de opvoedhandelingen en dat het voor ons als onderzoekers moeilijk is het kwetsbare van de opvoeder op tafel te krijgen. En doordat we alleen de kant van de ouder hebben gehoord kan het lijken dat de moeite in de opbouw van de band vooral komt door de (situatie van de) jongere. Hierdoor is het moeilijker te bepalen wat de “negatieve” invloed van de opvoeder zou kunnen zijn op de relatie. Naast dit alles heeft de planning van de focusinterviews veel tijd gekost waardoor we met de uiteindelijke verzamelde data later konden beginnen dan we hadden gewild.

Aanbevelingen methode en onderwerp voor vervolgonderzoek

We denken dat het goed is dat er vooral praktijkdata verzameld wordt m.b.t. het thema hechting van de opgenomen jongere in relatie met de professionele opvoeder. De inzichten en ervaringen van de opvoeders kunnen hierin nog verder worden onderzocht. Er is al veel geschreven over hechting, echter zouden de mogelijkheden in de hulpverleningsvorm van het gezinshuis nog verder onderzocht kunnen worden. We adviseren daarom het lectoraat om dit thema verder mee te nemen in het

onderzoek “Professioneel Ouderschap”. Naast de hechting van de opgenomen jongere zijn we in de literatuur ook meerdere malen tegen gekomen dat de gehechtheid van de professionele opvoeder ook van invloed kan zijn in de opbouw van een gehechtheidsrelatie. We realiseren ons dat dit best een gevoelig onderwerp zou kunnen zijn voor professionele opvoeders, omdat de ouder dan naar zichzelf moet kijken. Verder inzoomen op dit thema lijkt ons zeker goed.

Tot slot lijkt het ons waardevol dat ook het perspectief vanuit de jongere onderzocht wordt. Alleen het perspectief van de ouder geeft een eenzijdig beeld. Een mogelijke optie is om volwassenen te benaderen die als puber in een gezinshuis hebben gewoond en deze te bevragen op de relatie met hun opvoeder in de plaatsingsperiode.

7. Bronnen

Boeken

- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen, J. (2009). Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek. (2^e druk). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Bastiaansen, P. Dr & Kramer, M. mr. (2012). *De kleine gids pleegzorg, Juridisch en pedagogisch (ver)antwoord*. Deventer: Kluwer.
- Bergh, P. Van den & Weterings, T. (2010). Pleegzorg in perspectief. Ontwikkeling in theorie en praktijk. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Bruininks, A.C. (2006). *Orthopedagogisch groepswork, methodiekgericht werken in de praktijk*. (2^e druk). Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.
- Delfos, M. & Visscher, N. (2001). *(Pleeg)kinderen en vreemd gedrag!?* Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Govearts, J.M. (2007). *Hechtingsproblemen in gezinnen, intergratie van de hechtingstheorie in het systeemtherapeutisch model*. Leuven & BohnStafleu van Loghum: Uitgeverij LannooCampus Leuven.
- Harting, E. (2012). *Herrie in huis. Ervaring van een gezinshuismoeder*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- IJzendoorn, M.H. van. (2008). *Opvoeding over de grens – Gehechtheid, trauma en veerkracht*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- IJzendoorn, M.H. van, Tavecchio, L.W.C., Goossens, F.A. & Vergeer, M.M. (1982). *Opvoeden in geborgenheid, Een kritische analyse van Bowlby's attachmenttheorie*. Deventer: Van LoghumSlaterus B.V.
- Kohnstamm, R. (2009). De kleine ontwikkelingspsychologie – de puberjaren. (3e druk). Houten: BohnStafleu van Loghum.
- Maaskant, A. (2007). *Kind tussen pleegouders en ouders*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Maaskant, A. & Reinders, A. (2010). *De zorg voor pleegkinderen*. Houten: BohnStafleu van Loghum.
- Michielsen, M; Steenackers, M. & Mulligen, W. van. (1998). Contextuele hulpverlening in de praktijk. In: Michielsen, M.; Mulligen, W. van en Hermkens, L. *Leren over leven in loyaliteit. Over contextuele hulpverlening*. (pp 19-34). Leuven/Amersfoort.
- Most, G.H.F. van der, Bast, H., Horn, G.H.M.M. ten, Hoogwater, A. & Trooster, B.M. (2001). *Hechting en therapeutische pleegzorg*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Muurling, J. (2013). De adolescent en zijn ouders, de rol van verbondenheid en autonomie in de relatie tussen ouders en adolescent. In M. Noordegraaf & G. Vierwind (Red.), *Hulpverlening aan jeugd en gezin*. (pp. 111-125). Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Slot, W. & Aken, M. van, (2010). *Psychologie van de adolescentie*. (24^e druk). Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Thoomes-Vreugdenhil, A. (2012). *Hechtingsproblemen bij kinderen*. Houten: Uitgeverij LannooCampus.
- Vaessen, G. (2006). *Als hechten moeilijk is*. (2^e druk). Antwerpen/ Apeldoorn: Giel Vaessen & Garant-Uitgevers n.v.

- Zeanah, C.H. & Boris, N.W. (2000). Disturbances and disorders of attachment in early childhood. In Zeanah, C.H., *Handbook of infant mental health*. 353-368. New York: The Guilford Press.

Artikelen

- Ahnert, L., Pinquart, M. Lamb, M.E. (2006). Security of children's relationships with nonparental care providers. A meta-analysis. *Child Development*, jaargang 77 (nummer 3), 664-679.
- Christiansen, O., Havik, T. en Anderssen, N. (2010). Arranging stability for children in long-term out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, jaargang 32 (nummer 7), 913-921.
- Oosterman, M. & Schuengel, C. (2003). *Gehechtheid aan pleegouders*. Vrije Universiteit van Amsterdam. 2^e editie.
- Oosterman, M., Schuengel, C., Slot, N.W., Bullens, R.A.R. & Doreleijers, T.A.H. (2007). Disruptions in foster care. A review and meta-analysis. In *Children and Youth Services Review*, jaargang 29 (nummer 1), 53-76.

Internet

- Bartelink, C. & Baat, M. de. (2013). *Ook in de jeugdzorg kan een kind veilig hechten. Uithuisplaatsing: liefst in pleeggezin of gezinshuis*. Gedownload op 9 april 2013, van <http://www.jeugdkennis.nl/jgk/Artikelen-Jeugdkennis/Ook-in-de-jeugdzorg-kan-een-kind-veilig-hechten>
- Bergh, P. van den, Weterings, T. & Schoenmakers, M. (2011). Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen. Een analyse vanuit de theorie en de praktijk. Geraadpleegd op 2 mei 2013, van <http://www.kindindepleegzorg.nl/downloads/BetekenisGehechtheidEnLoyaliteit.pdf>
- Juffer, F. (2011). *Hechten aan nieuwe ouders*. Mobiel, tijdschrift voor pleegzorg. Geraadpleegd op 18 april van: <http://www.mobiel-pleegzorg.nl/2011/01/hechten-aan-nieuwe-ouders/>
- Juffer, F. (2010). Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties, inzichten uit gehechtheidsonderzoek. Gedownload op 12 april 2013, van http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak/Nieuws/Documents/Research-memorandum-20106_Beslissingen-over-kinderen-in-problematische-opvoedingssituaties.pdf

Overig

- CHE lectoraat Jeugd & Gezin (2012). *Projectplan Professioneel Ouderschap*.

8. Bijlagen

8.1 Kernlabelschema

Kernlabel	Nr.	Label	Pers.	Code
1. Behoeftes jongere	1	Aansluiten bij behoefte jongeren (j)(+)	AR	A.4.2
	2	Gevoel van veiligheid nodig (j)	AR	A.14.3
	3	In relatie aansluiten bij de jongeren (j)(+)	AR	A.14.4
	4	Afstand voor sommige kinderen fijn (j)	BE	B.23.7.
	7	Weten wat nodig / behoeftes kennen (o)(+)	BI	B.35.3.
	8	Er mogen zijn (j)(+)	CE	C.26.3
	12	Duidelijke grenzen nodig (j)	DE	D.4.4.
	14	Niet in gezinshuis willen wonen (j)(-)	DE	D.9.4.
	15	Kind zet stap t.a.v. emotionele binding (j)	DL	D.11.9.
	16	Initiatief uit opgenomen jongere (j)	DK	D.14.3.
	17	Initiatief toenadering bij het kind (j)	DA	D.17.10
	19	Vanuit behoefte van kind (j)(+)	DE	D.45.5.
	20	Nabijheid vanuit het kind (j)	DE	D.52.1.
	22	Duidelijkheid vinden ze fijn (j)	EV	E.9.6
	25	Kinderen vinden humor leuk (j)(+)	FL	F.26.1.
	27	Nabijheid zover het kind wil (j)	GR	G.13.3
	28	Bij ieder kind aansluiten (o)(+)	GR	G.29.1
	31	Erkend willen worden (j)	GA	G.38.2
	32	Erkend willen worden als mens (j)	GI	G.38.3
	33	Initiatief bij jongere (o)	GE	G.58.2
	34	Initiatief voor band bij kind (o)	HY	H.12.14
	35	Initiatief knuffel bij kind (o)	HY	H.13.1.
	37	Situaties afstemmen op kind en gezin (o)(+)	HE	H.16.1.
2. Belemmerende factoren in de opvoeding	4	Verschil niet kunnen maken, karakter of pubertijd (o)(-)	CA	C.15.6
3. Belemmerende factoren voor de band	1	Ouder moeilijk in vertrouwen nemen (j)(-)	AS	A.2.4
	2	Te nabij (o)(-)	BO	B.10.6.
	3	Te nabij raken (o)(-)	BO	B.10.9.
	4	Onveiligheid door teveel nabijheid (j)(-)	BO	B.10.10
	7	Te dichtbij komen (o)(-)	BA	B.21.2.
	8	Dezelfde persoon is te bedreigend (j)(-)	BA	B.21.5.
	10	Gezinshuis niet aankunnen (j)(-)	BE	B.23.9.
	11	Gezinshuis te nabij (j)(-)	BE	B.23.11
	13	Professionele afstand (o)(-)	CH	C.16.3
	14	Kinderen overvragen met emotionele band (o)(-)	DL	D.10.5.
	15	Emotionele band moeilijk met beschadigd kind (o)(-)	DL	D.12.3.
	16	Afstand door teveel hulpverleners (o)(-)	DA	D.17.2.
	17	Afstand door te dichtbij komen (o)(-)	DA	D.17.3.
	18	Afstand door overvragen jongere (o)(-)	DA	D.17.4.
	20	Te veel opzoek naar nabijheid (o)(-)	DA	D.17.6.
	23	Te dichtbij geweest creëert afstand (o)(-)	DA	D.46.4.
	24	Schelden is schadelijk (o)(-)	DA	D.48.1.
	25	Stap dichterbij is verwijdering (o)(-)	DL	D.51.3.
	26	Gezinshuis wordt benauwd (j)(-)	EL	E.2.1.
	27	Vertrouwen is flinterdun (j)(-)	EM	E.6.3

3. Belemmerende factoren voor de band	28	Moeilijk dichtbij komen (o)(h)	EV	E.9.1
	32	Veel ouders gehad (o)(-)	GE	G.5.5
	36	Jongeren niet accepteren (o)(-)	GA	G.16.1
	37	Claimen stoot af (o)(-)	GE	G.58.3
	39	Hechttingsproblematiek maakt verschil in opbouw band (j)(-)	HI	H. 4.3.
	40	Loyaliteit naar ouders maakt verschil in opbouw band (j)(-)	HI	H.4.4.
	41	Te groot beroep op hechting (j)(-)	HA	H.4.13.
	42	Band niet gelukt door hechtingsstoornis (j)(-)	HA	H.5.7.
	43	Ongelukkig door teveel nabijheid (j)(-)	HA	H 5.8.
	44	Afstoten door teveel nabijheid (j)(-)	HY	H.6.1.
4. Biologische ouders	2	Biologische ouders niet afvallen (o)	BE	B.32.1.
	3	Biologische ouders in waarde laten (o)	BE	B.32.2.
	4	Niet tussen kind en biologische ouders (o)	BE	B.32.3.
	5	Spanningsveld met biologische ouders (o)(-)	CA	C.12.3
	6	Biologische ouders betrekken (o)(+)	CH	C.49.1
	9	Emotionele band biologische ouders ruimte geven (o)	DL	D.12.5.
	10	Biologische ouders staan niet achter plaatsing (-)	DA	D.29.4.
	11	Belang biologische ouders uitspreken naar henzelf (o)(+)	DL	D.36.4.
	12	Belang uitspreken geeft ruimte goedkeuring plaatsing uitspreken naar jongere (o)(+)	DL	D.36.5.
	13	Tegenovergestelde beweging biologische ouder (o)(-)	DL	D.36.6.
	14	Concurrentie met ouders is moeilijk (o)(-)	DK	D.38.1.
	15	Concurrentie met ouders is moeilijk (o)(-)	DA	D.38.2.
	17	Biologische ouders stoken (-)	EL	E.9.9
	18	Biologische ouders in beeld houden (o)	FL	F.4.5.
	20	Ruimte geven aan ontmoeting biologische ouder en kind (o)	FL	F.34.1.
	23	Band tussen biologische ouder en kind is belangrijk (o)	FL	F.37.1.
	24	Biologische ouders praten op kinderen in (-)	FL	F.41.2.
	25	Vertrouwen biologische ouders winnen (o)(+)	FL	F.45.1.
	26	Biologische ouders belangrijk (o)	GY	G.6.1
	27	Band opbouwen met ouders (o)	GY	G.6.1
	28	Biologische ouders belangrijk (o)	GA	G.9.4
	29	Loyaliteit naar biologische ouder maakt band moeilijk (j)(-)	GA	G.9.5
	31	Uit loyaliteit blijven (o)(+)	GA	G10.1
	32	Investeren in contact biologische ouders versterkt band (o)(+)	Gy/Gi	G.11.3
	33	Biologische ouders belangrijk (o)	GY	G.49.1
	36	Biologische ouders niet meewerkend (-)	HE	H.3.10.
	37	Tegenover je staan naast biologische ouder (j)(-)	HE	H.3.12.
	38	Gehersenspoeld door biologische ouder (j)(-)	HE	H.4.1.
	39	Loyaliteit accepteren (o)(+)	HI	H.4.5.
	40	Band valt of staat met akkoord biologische ouders	HA	H.6.6.
	41	Toestemming plaatsing uitspreken door biologische ouders (+)	HI	H.6.9.
	43	Levenslang verbonden met biologische ouders (j)	HU	H.8.3.
	44	Toestemming biologische ouders heel belangrijk (+)	HI	H.11.1.
	45	Toestemming biologische ouders van wezenlijk belang (+)	HE	H.12.1.
5. Gedrag jongere	1	Manipuleren (j)	AL	A.5.3
	2	Zich verweren (j)	BI	B.3.6.
	3	Conflict beginnen (j)	BI	B.3.7.
	4	Boos worden (j)	BI	B.3.8.
	5	Beïnvloedbaar (j)	BO	B.8.2
	6	Over grenzen gaan (j)(-)	BO	B.8.3.
	7	Ouder grond intrappen (j)(-)	BE	B.15.1.

5. Gedrag jongere	10	Niet dichtbij komen (j)	BA	B.32.8.
	12	Veiligheid van ouder zoeken (j)(+)	CH	C.17.6
	13	Confrontatie aan durven gaan (j)(+)	CH	C.18.4
	16	Hechtingsgestoorde pubers trappen op je hart (j)(-)	DE	D.5.3.
	17	Zwakste plek van je kennen (j)	DE	D.5.4.
	18	Grenzen zoeken om weg te mogen (j)(-)	DE	D.6.1.
	19	Aantrekken en afstoten (j)(-)	DE	D.45.10
	20	Agressie (j)(-)	EL	E.25.1
	21	Sommige willen afstand houden (j)	FL	F.2.2.
	22	Blootgeven laat vertrouwen zien (j)(+)	FL	F.3.1.
	23	Zichzelf blootgeven alleen bij vertrouwen (j)(+)	FL	F.3.4.
	25	Onderbewust zoeken naar afwijzing (j)(-)	FR	F.12.6.
	26	Primair reageren (j)	FR	F.14.2.
	27	Weggestuurd willen worden (j)(-)	FR	F.19.1.
	29	Losmaken van volwassene (j)	GE	G.5.4
	32	Agressief (j)(-)	HA	H.6.4.
	36	Ze testen je (j)	HE	H.25.2.
	37	Situaties verdraaien (j)(-)	HE	H.28.5.
	38	Dingen verzinnen (j)(-)	HI	H.31.1.
	39	Alles aan elkaar liegen (j)(-)	HY	H.31.2.
	41	Smoezen en leugens snel verzinnen (j)(-)	HI	H.35.1.
	42	Grenzen zoeken (j)	HU	H.40.3.
6. Gevoel jongere	1	Vertrouwen in ouder merkbaar door vertellen (j)(+)	BA	B.2.10
	5	Weten erbij horen (j)(+)	BO	B.34.7.
	6	Weten dat er om je gegeven wordt (j)(+)	BO	B.34.8.
	8	Vaak teleurgesteld (j)(-)	BI	B.34.15
	9	Vaak weggeduwd (j)(-)	BI	B.34.16
	10	Niet snel meer vertrouwen (j)(-)	BI	B.34.17
	11	Graag horen dat er voor je gezorgd wordt (j)(+)	BI	B.34.19
	13	Veiligheid zoeken (j)(+)	CH	C.17.5
	14	Vertrouwen krijgen in er mogen zijn (j)(+)	CA	C.34.3
	19	Vertrouwen is snel weg (j)(-)	EW	E.4.9
	20	Opzoek eigen identiteit (j)	EW	E.4.14
	21	Kind in spagaat (j)(-)	EL	E.11.1
	22	Onbewust willen laten mislukken (j)(-)	EL	E.10.1
	23	Niet met gevoel om kunnen gaan (j)(-)	EV	E.21.6
	24	Onderhuidse oorzaken boosheid en agressie (j)	FL	F.13.4.
	25	Indruk geven snel weg willen, maar niet willen (j)	FL	F.39.3.
	26	Twijfelen aan of het goed is in gezinshuis (j)(-)	FL	F.39.4.
	28	Loyaliteitsconflict zorgt voor oorlogssituatie (j)(-)	FL	F.41.1.
	29	In de war raken door inpraten door biologische ouders (j)(-)	FL	F.41.3.
	31	Geen toestemming ouders geeft spanningen (j)(-)	FR	F.45.3.
	32	Niet thuis mogen voelen door loyaliteitsconflict (j)(-)	FR	F.45.4.
	33	Beschadigingen door voortrajecten (j)(-)	FR	F.49.1.
	35	Ervaringen uit verleden verwerken (j)(-)	FL	F.49.3.
	37	Kind wordt verscheurd door loyaliteit (j)(-)	GE	G.9.8
	38	Te benauwend (j)(-)	GR	G.14.3
	42	Geen nabijheid willen (j)(-)	HA	H.6.2.
	43	Loyaliteitsconflict (j)(-)	HA	H.6.8.
	44	Gevoel niet weten (j)(-)	HA	H.15.4.
	46	Niet bij trauma willen komen (j)(-)	HE	H.17.3.
	47	Gevoelens verschuiven door pubertijd (j)	HA	H.17.10

6. Gevoel jongere	48	Bevestiging zoeken (j)	HA	H.41.2.
7. Gevoel professioneel opvoeder	3	Geloof in relatie (o)	AR	A.3.5
	9	Boosheid jongere niet persoonlijk (o)	AN	A.5.11
	13	Persoonlijk aantrekken maakt lastig (o)	BE	B.15.6.
	22	Professionele nabijheid mooiere benadering (o)	CH	C.16.4
	24	Persoonlijk minder aantrekken (o)	CO	C.22.2
	26	Minder bezig eigen gevoel (o)	CO	C.24.3
	27	Niet in eigen gevoel zitten werkt beter (o)(+)	CO	C.24.4
	28	Spanning wanneer jongere vrij laten (o)	CE	C.26.2
	29	Geloof in kind geeft kind mogelijkheden (o)(+)	CA	C.33.2
	31	Aantrekken en afstoten vermoeiend (o)(-)	DE	D.4.1.
	32	Grenzen opzoeken vermoeiend (o)(-)	DE	D.4.2.
	37	Meer ontspannen door initiatief bij kind laten (o)	DA	D.17.7.
	41	Vertrouwen en vrijheid geven moeilijk (o)	DK	D.28.1.
	42	Vertrouwen en vrijheid geven is moeilijk (o)	DL	D.28.2.
	45	Afstand houden uit zelfbescherming (o)	DK	D.42.5.
	46	Voelen niet te dichtbij komen (o)	DK	D.44.3.
	47	Ruimte geven aan jongere (o)	DA	D.46.7.
	48	Afstand doordat kind je kwetst (o)	DA	D.47.1.
	49	Nabijheid niet vanuit eigen behoefte (o)	DE	D.52.2.
	50	Tegen kind zeggen je mag blijven (o)	EW	E.5.18
	53	Zelf uit emotie blijven helpt (o)	ES	E.21.4
	58	Zelf niet op stuk lopen (o)	EM	E.36.2
	67	Niet te emotioneel reageren (o)	FR	F.24.1.
	70	Band merkbaar door toenadering jongere (o)(+)	GE	G.5.1
	72	Niet hechten aan kind (o)	GY	G.6.1
	73	Afstand nodig gehad (o)	GR	G.13.2
	75	Machteloos voelen (o)	GA	G.15.2
	76	Buiten jezelf zien helpt anders reageren (o)(+)	GA	G.15.7
	77	Kinderen kunnen emotie losmaken (o)	GE	G.17.4
8. Houding professioneel opvoeder geven	1	Discussieruimte geven (o)(+)	AS	A.8.3
	2	Balans tussen ruimte geven en begrenzen (o)(+)	AN	A.15.3
	5	Moeilijk inschatten hoeveel vrijheid kind geven (o)	BO	B.5.5.
	6	Veilige, stabiele thuissituatie bieden fijn (j)(+)	BO	B.11.3.
	7	Veiligheid in gezinshuis belangrijk (o)(+)	BI	B.26.1.
	8	Eigenheid kind erkennen belangrijk (o)(+)	BO	B.31.1.
	9	Ruimte geven voor eigenheid (o)(+)	BO	B.31.2.
	10	Ruimte geven binnen kader (o)(+)	BI	B.31.4.
	11	Kansen en herstel mogelijkheden aanbieden (o)(+)	BE	B.34.12
	13	Kansen bieden (o)(+)	BE	B.34.14
	14	Ruimte geven (o)	BA	B.37.6.
	15	Structuur geven (o)	BA	B.37.6a
	17	Ruimte geven emotionele band op te bouwen (o)(+)	DE	D.14.1
	18	Gewone leven bieden (o)(+)	DA	D.17.9.
	19	Vertrouwen geven door functionele band (o)(+)	DL	D.26.1.
	20	Zelf vertrouwen geven (o)(+)	DL	D.26.3.
	21	Kind vertrouwen bieden (o)(+)	DL	D.26.7.
	22	Zonder voorwaarden kind vertrouwen bieden (o)	DL	D.26.8.
	23	Veel vertrouwen willen geven (o)(+)	DK	D.29.1.
	24	Ruimte geven om te groeien (o)(+)	DA	D.29.2.
	25	Ruimte geven aan kind na te dichtbij te zijn geweest (o)(+)	DA	D.46.6.
	26	Bevestiging geven dat kind mag blijven (o)(+)	EW	E.5.17

8. Houding professioneel opvoeder geven	27	Tijd geven wanneer kind niet wil praten (o)(+)	ES	E.19.6
	30	Erkenning geven voor gevoel kind (o)(+)	FR	F.13.3.
	31	Ruimte geven voor reactie kind (o)(+)	FR	F.15.5.
	32	Betrouwbaar zijn (o)(+)	FR	F.17.2.
	33	Vragen knuffel te mogen geven (o)	FR	F.25.3.
	34	Vertrouwen geven aan kind in eigen handelen (o)(+)	FL	F.32.1.
	36	Jongere tijd geven zich thuis te voelen (o)(+)	FR	F.39.8.
	38	Te vertrouwen zijn (o)(+)	GE	G.52.1
	39	Kind leert door het geven van vertrouwen (o)(+)	GY	G.52.3
	40	Veel aanmoedigen (o)(+)	GE	G.58.5
	41	Vaak complimenteren (o)(+)	GE	G.58.6
	42	Veiligheid laten ervaren (j)(+)	GE	G.59.1
	46	Bevestiging geven (o)(+)	HA	H.41.3.
	47	Bevestigen je mag er zijn(o)(+)	HA	H.41.4
9. Omschrijving band	1	Band kan wisselend zijn	AL	A.2.1
	2	Relatie is wisselend	AS	A.2.2
	3	Band moeilijk te zeggen	AN	A.2.5
	4	Band blijkt flinterdun	AN	A.2.8
	5	Band moeilijk te zeggen	AN	A.2.9
	6	Relatie soms flinterdun	AR	A.3.4
	7	Band is flinterdun	AS	A.5.13
	9	Band sterker en opener (+)	BA	B.2.1
	11	Band hebben en betrokken zijn (+)	BE	B.14.1.
	12	Andere band met eigen kinderen	BE	B.14.2.
	15	Band samen kunnen opbouwen (+)	BI	B.36.3.
	16	Band is intensief	CO	C.6.1
	17	Band is heel wisselend	CE	C.8.1
	19	Band is open (+)	CE	C.10.3
	20	Band is verschillend	CE	C.10.4
	21	Band is afstoten en aantrekken	CA	C.12.2
	22	Band is goed (+)	CA	C.13.1
	23	Leeftijd van opname maakt uit voor band	CA	C.14.7
	24	Band is hetzelfde als met eigen kinderen	CH	C.16.1
	25	Band is goed (+)	CH	C.43.1
	26	Band is betrokken (+)	DK	D.2.4.
	27	Band is verschillend	DE	D.3.1.
	28	Door hechting is band aftasten dichtbij of afstand	DE	D.3.4.
	29	Band moet van twee kanten komen	DE	D.6.3.
	30	Als jonger kind in huis al band in pubertijd (+)	DE	D.9.3
	31	Onderscheidt emotionele en functionele band	DL	D.10.4.
	33	Emotionele band niet makkelijk	DL	D.11.5.
	34	Emotionele band moeilijk te creëren	DL	D.11.6.
	36	Emotionele band kan ontstaan bij jonge kinderen (+)	DE	D.14.2.
	37	Verschillende in band, functioneel en emotioneel	DA	D.16.1.
	38	Band pubers vaak vanuit conflict	DA	D.18.4.
	39	Emotionele band wel afhankelijk van kind	DL	D.26.5.
	40	Emotionele band niet delen met biologische ouder	DL	D.40.2.
	41	Emotionele band alleen bij ouders	DL	D.40.3.
	43	Contact krijgen kleine kinderen makkelijk	DE	D.52.3.
	44	Band met de één beter	EL	E.2.1
	46	Vertrouwensproces duurt minstens 1 jaar	EW	E.4.6
	47	Vertrouwen komt langzaam	EW	E.4.8

9. Omschrijving band	48	Vertrouwen is natuurlijk proces	EW	E.4.15
	49	Band is gebaseerd op betrouwbaarheid	ES	E.6.6
	50	Band is gebaseerd op voorspelbaarheid	ES	E.6.7
	51	Band is gebaseerd op beschikbaarheid	ES	E.6.8
	52	De ene jongere houdt afstand, de ander claimt	ES	E.8.1
	54	Band moet groeien	EL	E.23.5
	56	Band is een beetje verschillend	FL	F. 2.1.
	60	Vertrouwen krijgen duurt lang	FL	F.3.5.
	62	Vertrouwen gaat in kleine stapjes	FL	F.3.7.
	63	Lange plaatsing geeft vertrouwen	FL	F.4.3.
	64	Band is verschillend	FR	F.5.1.
	65	Eerste jaar nodig voor band opbouwen	FR	F.5.2.
	66	Matching gezinshuisouder-kind verschillend	FL	F.7.3.
	68	Band is verschillend	GR	G.3.1
	69	Band is opbouwend	GR	G.3.2
	70	Band bij kind laten liggen	GR	G.3.4
	71	Band is functioneel	GR	G.3.5
	72	Band hangt van kind af	GE	G.3.7
	73	Band hangt van thuissituatie af	GE	G.3.8
	74	Band hangt af van relatie met thuis	GE	G.3.9
	75	Band hangt af van perspectief	GE	G.3.10
	76	Meer band opbouw met jong geplaatst kind	GE	G.3.11
	77	Band vaak sterker door langere plaatsing (+)	GE	G.4.1
	78	Leeftijd van binnenkomst maakt verschil	GE	G.5.3
	79	Band is verschillend	GY	G.5.10
	80	Band hangt af van identiteit kind	GE	G.6.1
	83	Stoornis maakt band bijzonder	GE	G.11.2
	86	Verleden jongere effect op band	GY	G.18.2
	87	Houden van pleegkinderen niet zoveel als eigen kinderen	GA	G.40.1
	88	Andere relatie met opgenomen jongere	GA	G.40.2
	91	Niet met band beginnen alvorens mogelijkheden kind bekijken	HI	H.4.9.
	94	Verskillend vormen van relaties	HI	H.14.4.
	95	Relatie afwachten met nieuw kind	HU	H.16.4.
10. Opvoedings-handelingen	1	Consequent zijn belangrijk (o)(+)	AS	A.8.2
	3	Lekker keten (o-j)(+)	BA	B.2.4
	12	Leuke dingen doen (o)(+)	BI	B.35.5.
	13	In gesprek komen (o)(+)	BI	B.36.4.
	14	Zonder oordeel luisteren naar kind (o)(+)	BA	B.37.1
	17	Duidelijk zijn (o)(+)	CO	C.7.4
	38	Oplossen met humor (o)(+)	EW	E.5.15
	45	Structuur bieden (o)(+)	EL	E.17.4
	47	Met humor oplossen (o)(+)	EL	E.21.2
	48	Sociale controle creëert veiligheid (o)(+)	EW	E.34.3
	51	Over situatie praten (o)(+)	FR	F.12.4.
	58	Manieren van kind herkennen en erkennen (o)(+)	GE	G.19.1
	60	Duidelijk zijn (o)(+)	GA	G.24.1
	69	Geduld hebben (o)(+)	GR	G.28.12
	73	Situatie bespreekbaar maken (o)(+)	GR	G.46.3
	74	Regelmatig gesprek hebben (o)(+)	GE	G.47.1
11. Problematiek jongeren	1	Veel hechtingsstoornis (j)(-)	AN	A.2.6
	2	Hechtingstoornis niet altijd oorzaak flinterdunne band (j)(+)	AS	A.6.1
	3	Emotionele schade niet te repareren (j)(-)	AR	A.14.2

11. Problematiek jongeren	4	Hechten op hun manier (j)(+)	BA	B.2.3
	5	Langzame verwerkingssnelheid (j)	BI	B.3.9.
	8	Misgaan op hechting en nabijheid (j)(-)	BE	B.15.8.
	9	Gezinscontact te zwaar (j)(-)	BA	B.21.4.
	10	Bijna allemaal hechtingsproblemen (j)(-)	BA	B.32.4.
	11	Door hechtingsproblemen ouder minder dichtbij (j)(-)	BI	B.33.1
	12	Door hechtingsproblemen altijd een afstand (o-j)(-)	BI	B.33.2
	13	Geen bodemloosheid door hechtingsproblematiek (j)	BO	B.34.1.
	16	Verschil merkbaar in band door hechtingsproblematiek (j)(-)	CH	C.17.9
	18	Geen band bij geen gewetensontwikkeling (j)(-)	CH	C.37.1
	19	Emotioneel niet aankunnen door verwaarlozing (j)(-)	DK	D.9.2.
	20	Verschillende hechtingsgestoorde kinderen gehad (o)(-)	DE	D.45.3.
	21	Geen relaties aan kunnen gaan (j)(-)	DE	D.45.8.
	26	Alle jongeren hechtingsstoornis (j)(-)	EW	E.6.9
	28	Beperkt en geen geweten (j)(-)	EM	E.8.3
	30	Zonder hechtingstoornis beter op weg (o-j)(+)	EM	E.14.1
	31	Haat uitspreken duidt hechting (j)(+)	EW	E.16.3
	33	Bijna alle gezinshuiskinderen hechtingsproblemen (j)(-)	FR	F.24.4.
	34	Van (knellende) band af willen (j)(-)	FL	F.39.1.
	35	Hechtingsproblemen uiten zich verschillend (j)	FR	F.39.2.
	36	Psychische probleem met pubergedrag kan extra druk geven(j)(-)	FL	F.48.1.
	37	Hechtingsstoornissen heeft gevolgen band (j)(-)	GE	G.57.1
	38	Hechtingsstoornis vraagt veel energie en geduld (o)	GE	G.57.2
	39	Hechtingsstoornis moeilijkste groep (j)(-)	GE	G.57.3
	42	Fikse hechtingsproblematiek (j)(-)	HE	H.3.3.
	45	Alle gezinshuiskinderen hechtingsproblematiek (j)(-)	HA	H.5.5.
	46	Zelfs hechtingsstoornis (j)(-)	HA	H.5.6.
	48	Hechtingsproblematiek maakt niet altijd lastig (j)(+)	Ha/HE /HI	H.12.2.
	49	Hechtingsproblematiek is te herstellen (j)(+)	HA	H.12.3.
	50	Hechting ontwikkelen door bevestiging geven (o)(+)	HA	H.12.4.
	51	Kinderen met hechtingsstoornis (j)(-)	HA	H.12.6.
	53	Binnenkant delen onmogelijk (j)(-)	HE	H.14.3.
	54	Emotioneel verstoord en beschadigd (j)(-)	HE	H.17.2.
	56	Combinatie pubertijd en hechtingsstoornis maakt lastig (j)(-)	HI	H.18.3.
	57	Door beschadiging moeilijk herstel (j)(-)	HA	H.19.1.
	58	Bevestiging zoeken door verwaarlozing en hechtingsproblemen (j)	HU	H.41.1.
12. Professionele houding ouder	1	Vertrouwensband proberen te krijgen (o)(+)	AS	A.2.3
	2	Zoeken naar mogelijkheden relatie (o)(+)	AR	A.3.5
	3	Luisteren naar de jongere (o)(+)	AR	A.3.6
	4	Beseffen boosheid jongere niet om mij gericht (o)(+)	AN	A.5.10
	5	Weten wat ten grondslag ligt aan boosheid (o)(+)	AN	A.5.12
	9	Goed blijven zorgen ondanks gedrag jongere (o)(+)	AS	A.21.1
	17	In gesprek blijven (o)(+)	BI	B.5.4.
	18	Blijven uitleggen (o)(+)	BO	B.7.1.
	27	Afstand houden uit zelfbescherming (o)	BE	B.15.7.
	29	In hun waarde laten (o)(+)	BA	B.19.9.
	30	Ondanks onaardig gedrag en geschreeuw blijven zorgen (o)(+)	BO	B.34.18
	31	In gesprek blijven met puber (o)(+)	BI	B.35.1.
	32	Puber goed leren kennen (o)(+)	BI	B.35.2.
	33	Aansluiten bij puber (o)(+)	BI	B.35.6.
	35	Niet meteen oordelen, in gesprek gaan (o)(+)	BA	B.37.4

12. Professionele houding ouder	38	Er voor ze zijn (o)(+)	CA	C.15.2
	43	Signalen herkennen (o)(+)	CO	C.23.7
	51	Beschikbaar zijn (o)(+)	DA	D.17.8.
	55	Vertrouwen eisen werkt niet (o)(-)	DL	D.26.2.
	57	Motiverende gesprekken (o)(+)	DL	D.27.3.
	58	Vertrouwen uitspreken in situaties (o)(+)	DL	D.27.6.
	64	Kennis over hechting helpt relativeren (o)(+)	DA	D.46.5.
	65	Grens kind respecteren (o)(+)	DA	D.47.2.
	66	Professionele houding tussen gevoel en verstand laten spreken (o)(+)	DA	D.47.3.
	67	Jongere ziet ouder niet alleen professioneel (o)(+)	DE	D.48.2.
	71	Zien dat je er bent geeft vertrouwen (j)(o)	EW	E.4.5
	74	Betrouwbaar moeten zijn (o)(+)	ES	E.6.2
	76	Afstand houden kan goed zijn (o)	EL	E.6.13
	77	Professioneel betrokken (o)	ES	E.6.14
	78	Professioneel betrokken (o) = langer stabiliteit (j)(+)	ES	E.6.15
	80	Achtergrond kind weten (o)(+)	EL	E.18.3
	81	Weten waarom boos (j) helpt begrip (o)(+)	EL	E.18.4
	82	Signalen oppikken (o)(+)	EM	E.19.7
	84	Problemen erkennen (o)(+)	EL	E.19.9
	86	Goed observeren belangrijk (o)(+)	EV	E.21.5
	87	Goed observeren, goed naar kind kijken (o)(+)	EV	E.21.7
	89	Kennis hebben helpt loslaten (o)(+)	ES	E.37.1
	90	Humor gebruiken (o)(+)	FR	F.7.2.
	91	Open in situaties gaan (o)(+)	FR	F.11.1
	92	Jongere niet loslaten geeft basis voor stapjes vooruit (o)(+)	FR	F.13.1.
	94	Blijven staan tegenover verbale en fysieke uitingen (o)(+)	FR	F.14.4.
	97	Ruimte geven en observeren (o)(+)	FR	F.15.6.
	98	Afstand nemen (o)	FL	F.16.2.
	99	Goed kunnen observeren (o)(+)	FL	F.16.3.
	100	Zien waar spanning zit (o)(+)	FR	F.17.1.
	101	Op dezelfde manier reageren maakt betrouwbaar (o)(+)	FR	F.17.3.
	104	Standvastig en een basis zijn (o)(+)	FR	F.22.3.
	105	Genuanceerder door inlezen problematiek (o)(+)	FR	F.24.6.
	106	Nuanceren helpt afstand nemen (o)	FR	F.25.1.
	107	Weten wanneer afstand nemen bij pubers (o)	FR	F.25.2.
	108	Aanvoelen en benoemen wanneer toenadering (o)(+)	FR	F.25.5.
	110	Jongere observeren en kennen (o)(+)	FL	F.30.2.
	115	Blijven benoemen dat tijd voor wennen oké is (o)(+)	FR	F.39.9.
	116	Thuisgevoel niet opdringen (o)(+)	FR	F.39.10.
	117	Leren aansluiten bij kind (o)(+)	GR	G.3.3
	121	Onmogelijkheden kind accepteren (o)(+)	GA	G.16.2
	130	Humor (o)(+)	GA	G.60.2
	131	Humor lost op (o)(+)	GE	G.60.3
	132	Kaderen geeft veiligheid (o)(+)	HE	H.3.8.
	134	Beginnen met afstand beter (o)	HI	H.5.1.
	137	Besef levenslange verbondenheid met biologische ouder (o)	HU	H.8.4.
	138	Uitspreken begrip over biologische ouder positief effect op kind (o)	HA	H.8.5.
	143	Eerlijk vertellen (o)(+)	HE	H.29.1.
	144	Aanmoedigen tot praten (o)(+)	HA	H.32.1.
	149	Loslaten groot thema (o)	HU	H.40.1.
13. Reactie jongere op	6	Vertrouwen in hulp ouder (j)(+)	CA	C.34.4
	8	Aantrekken en afstoten (j)	DA	D.46.2.

houding professioneel opvoeder	16	Afzetten is groot compliment (j)(+)	EW	E.16.2
	19	Te dichtbij komen is eng (o)(-)	EW	E.26.3
	21	Slaan na aanspreken op gedrag (j)(-)	FR	F.12.2.
	22	Verbaal en fysiek reageren (j)	FR	F.14.3.
	26	Afwisselend aandacht afslaan en aandacht vragen (j)(h)	FR	F.24.3.
	30	Afstoten bij toenadering (j)(-)	GA	G.10.3
	31	Vertrouwen groter bij minder druk op band (j)(h)(+)	GR	G.13.4
	33	Vinden regels veilig en prettig (j)(+)	GE	G.54.1
	35	Weinig afstand is benauwend (j)(-)	HI	H.4.11.
	36	Ongemakkelijk door combinatie affectie en terechtwijzing (j)	HI	H.4.15.
	37	Schuld bij ouder leggen (j)(-)	HE	H.28.6.
	38	Boos worden en afstoten mogelijke reactie op acceptatie (j)(-)	HA	H.42.3.
14. Succesvolle plaatsing	2	Uitval puber door geen goede samenwerking met biologische ouders (o)(-)	DL	D.36.1.
	3	Niet met elkaar samenwerkende volwassenen (-)	DL	D.36.3.
	4	Zonder toestemming biologische ouders niet aan plaatsing beginnen	DL	D.37.1.
	5	Zonder steun biologische ouders stoppen	EW	E.9.8
	7	Ondersteuning, kennis en vaardigheden hard nodig hebben (o)(+)	EL	E.19.4
	8	Door kennis verstandelijk beter duiden (o)(+)	ES	E.37.2
	10	Biologische ouders moeten achter plaatsing staan (+)	FR	F.44.2.
	11	Toestemming ouders maakt plaatsing soepeler (+)	FL	F.45.2.
	12	Perspectief wonen tot 18 jaar geeft rust (+)	GE	G.4.3
	14	Plaatsing mislukt door sterke loyaliteit (-)	GE	G.9.6
	16	Steun plaatsing biologische ouders essentieel (+)	HA	H.5.3.
	18	Soms niet in gezinshuis passen (j)(-)	HA	H.12.5.
	19	Zelfde plek geeft stevigheid (j)(+)	HU	H.13.8
15. Verwachtingen	1	Andere verwachtingen bij start (o)	AN	A.2.10
	2	Andere verwachtingen bij start (o)	AR	A.3.1
	3	Veel idealen gehad (o)	AR	A.3.2
	4	Verwachtingen eigen - opgenomen kinderen is anders (o)	AR	A.3.7
	5	Geen verwachtingen meer hebben over wie de jongere moet zijn (o)(+)	AR	A.4.8
	6	Mogen zijn wie ze zijn is juiste verwachting (o)(+)	AR	A.4.9
	7	Van 'ongezonde' kinderen geen gezonde relatie verwachten (o)(+)	AN	A.4.10
	8	Verwachtingen schept teleurstelling (o)(-)	AN	A.4.11
	9	Verwachtingen stellen (o)(-)	AL	A.5.4
	10	Verwachtingen onderuitgehaald (o)	AL	A.5.5
	11	Niks verwachten (o)(+)	AL	A.5.8
	15	Moet ouder zijn, maar jonger door LVB (j)(-)	BE	B.4.3.
	16	Teveel verwachten (o)(-)	BI	B.4.10.
	18	Vinden dat ze zelf beslissen (o)	BA	B.13.5
	24	Altijd wel iets te herstellen met kind (o)(+)	BO	B.34.2.
	25	Herstel verschillend per kind (o)	BI	B.34.3.
	26	Wel kansen zien van herstel bij kind (o)(+)	BO	B.34.10
	30	Overvraging van kind (o)(-)	CE	C.24.6
	31	Overschatten van kind (o)(-)	CO	C.24.7
	32	Helpen pas mogelijk bij openstellen kind (o)	CA	C.37.2
	33	Niet idealistisch zijn (o)	CO	C.49.4
	35	Puber moet loslaten en band opbouwen (j)(-)	DE	D.10.3.
	36	Emotionele band kan teveel zijn voor kind (o)(-)	DL	D.11.3.
	39	Geloof in opbouwen relatie (o)(+)	DE	D.45.4.
	40	Vertrouwen is meer dan ze aankunnen (j)	ES	E.6.5
	42	Verwachting waarvan kind weet niet aan te kunnen voldoen (o)(-)	GE	G.16.3

15. Verwachtingen	43	Kind overvragen (o)(-)	GE	G.16.4
	47	Kind moet vaak schipperen tussen ouders (o)(-)	HI	H.8.1.
	48	Band wel verwachten? (o)	HU	H.12.10

8.2 Definities kernlabels

Kernlabels	Definitie
1. Behoeftte jongere	In dit kernlabel wordt beschreven welke behoeften de opgenomen jongeren hebben en hoe de professionele opvoeder hierop inspeelt.
2. Belemmerende factoren in de opvoeding	In dit kernlabel worden de factoren beschreven die volgens de professionele opvoeder een belemmerende werking hebben in de opvoeding van de opgenomen jongeren.
3. Belemmerende factoren voor de band	In dit kernlabel worden de factoren beschreven die volgens de professionele opvoeder een belemmerende werking hebben in de opbouw van een band met de opgenomen jongeren.
4. Biologische ouders	In dit kernlabel wordt de rol en de invloed van de biologische ouders op de band tussen de opgenomen jongere en de professionele opvoeder beschreven. Daarnaast wordt de omgang en verhouding van de professionele opvoeder met de biologische ouders en het kind beschreven.
5. Gedrag jongere	In dit kernlabel wordt het waarneembare gedrag beschreven van de opgenomen jongeren volgens de professionele opvoeder.
6. Gevoel jongere	In dit kernlabel worden de gevoelens beschreven van de opgenomen jongeren volgens de professionele opvoeder.
7. Gevoel professioneel opvoeder	In dit kernlabel worden de gevoelens van de professionele opvoeder beschreven in relatie tot de opgenomen jongere en de biologische ouders.
8. Houding professioneel opvoeder geven	In dit kernlabel wordt beschreven wat de houding is van de professionele opvoeder richting de opgenomen jongere. Geven aan de opgenomen jongere is hierbij het uitgangspunt.
9. Omschrijving band	In dit kernlabel wordt beschreven hoe de professionele opvoeder de band omschrijft tussen zichzelf en de opgenomen jongeren.
10. Opvoedingshandelingen	In dit kernlabel worden alle handelingen beschreven met betrekking tot de opvoeding van kinderen in het algemeen.

11. Problematiek jongere	In dit kernlabel wordt de problematiek, m.n. de hechtingsproblematiek, beschreven van de opgenomen jongeren. Ook wordt hier beschreven wat de gevolgen van deze problematiek zijn voor zowel de jongere als mede de interactie tussen de jongere en de professionele opvoeder.
12. Professionele houding ouder	In dit kernlabel wordt beschreven wat de professionele ouder als professionele benadering ziet ten opzichte van de opgenomen jongeren. Daarnaast worden handelingen, die boven de gewone opvoedkundige handelingen uitstijgen, benoemd.
13. Reactie jongere op houding gezinshuisouder	In dit kernlabel wordt beschreven hoe de opgenomen jongere reageert op de houding van de professionele opvoeder.
14. Succesvolle plaatsing	In dit kernlabel worden de punten opgesomd die de professionele opvoeder benoemd als benodigdheden voor zichzelf en het kind t.b.v. een succesvolle plaatsing.
15. Verwachtingen	In dit kernlabel worden de verwachtingen van de professionele opvoeders en de opgenomen jongeren beschreven over de ontwikkeling van de jongere, de relatie tussen hen beiden en de verwachtingen van beiden ten aanzien van de plaatsing.

Afkortingen	Omschrijving
(o)	Professionele opvoeder
(j)	Opgenomen jongere
(+)	Positief ten opzichte van de opbouw van de band
(-)	Negatief ten opzichte van de opbouw van de band
Nr.	Fragmentnummer per interview
Pers.	Professionele opvoeder die geciteerd wordt
Code Bijvoorbeeld: A.4.6	A = Interviewnummer 4 = Paginanummer 6 = Fragmentnummer op betreffende pagina

8.3 Interviewleidraad focusinterview

Inleiding interview door onderzoeker (protocol)

‘Hartelijk welkom vandaag, heel fijn dat u bent gekomen! Mijn naam is Ellen Schep en ik ben onderzoeker en docent aan de Christelijke Hogeschool Ede. Dat is (student). Zij zal aantekeningen maken, dit helpt ons later met het uitwerken en ook enkele vragen stellen. Wilt u, voor zover mogelijk, uw mobiele telefoon uitzetten? Het thema van deze focusgroep is de relatie van de gezinshuisouders met de in huis geplaatste puber. De aanleiding van het onderzoek is dat veel pubers ongepland en voortijdig vertrekken. De puberteit is immers een uitdagende tijd voor opvoeders en jongeren, helemaal met de bijzondere achtergrond en problematiek die de jongeren hebben. Uiteindelijk willen we komen tot aanbevelingen van wat werkt in de omgang met pubers. Daarvoor moeten we natuurlijk weten wat die leermomenten zijn in de omgang met pubers. Vandaag willen we hier meer zicht op krijgen en hopen we dat u ons daar meer over kunt vertellen: wat waren leermomenten in de omgang met de pubers, en dan specifiek de gezinshuis-puber (om hem maar even zo aan te duiden). We zullen dit interview opnemen op video, zodat we het zorgvuldig en precies kunnen uittypen. Uw namen zullen geanonimiseerd worden en vervolgens zullen de tapes vernietigd worden. Van ons als onderzoekers kunt u ook vertrouwelijkheid verwachten. Ook verwachten we dat hetgeen hier besproken wordt vertrouwelijk blijft, als in een intervisie groep. Zijn er nog vragen? Dan starten we de opname en gaan van start’

	Type vraag:	Interviewvraag	
1.	Openingsvraag	Kunt u uzelf voorstellen? Hoe zou je de band omschrijven tussen uzelf en de puber?	
2.	Kernvragen naar leermomenten in relatie gezinshuisouder-puber.	De volgende vraag gaat over een situatie waarin u geleerd heeft over de relatie met uw puber. Kunt u een dergelijke situatie uitkiezen en vertellen hoe dit er precies aan toe gaat? (6x deze vraag behandelen) Situaties hanteren rond: I. <i>Vrije tijd</i> (multimedia, drank/drugs, uitgaan) II. <i>Maaltijd</i> , samen eten. III. <i>Gesprekken</i> (bijv. over financiën, biologische ouders) IV. <i>School/huiswerk/taken</i> . Wie herkent deze situatie? Reacties van andere ouders	Verdiepingsvragen: • Wat zeg je dan? (relatie) • Wat vind daarvan? (houding/ klimaat) • Wat dacht je? • Hoe verklaar je dat? (verklaring) • Kun je daar wat meer over vertellen? (uitbreiding).

		(noteren door student)	
3.	Overige vragen, mits niet eerder behandeld	- Hoe gaan jullie om met de biologische ouder, als die op bezoek komt? - Hoe praten jullie met de kinderen over hun biologische ouders? - Heeft u ervaring met jongeren met hechtingsproblemen? - Wat heeft u specifiek geleerd met betrekking tot het omgaan met een puber met een hechtingsstoornis?	
4	Slotvraag	Welk advies zou u meegeven aan een beginnende gezinshuisouder met een jongere in de puberleeftijd?	
5.	Achter de hand:	Welke situaties omtrent de ontwikkeling van uw puber heeft u (onlangs) besproken met uw gezinscoach?	

'Heel hartelijk dank voor uw tijd! We waarderen het enorm dat u hierheen bent gekomen en hebt willen meewerken, dat is enorm waardevol. (info over resultaten, follow-up). Daarnaast kunt u contact met ons opnemen als u vragen heeft. Een goede terugreis!

Draaiboek focusinterview

Tijd:	Actie:	Wie?	Vorbereiding:
9.30	Installeren en checken opname apparatuur		
	Klaarmaken flapover		
	Zaal inrichten		
10.00	Ontvangst met koffie en thee		

	Uitdelen formulieren met basisinformatie
10.15	Ophalen formulieren met basisinformatie
10.25	Start interview Welkom: mobiel uit
	Plattegrond deelnemers maken
	Noteren wie wat zegt
	Turven wie instemmen.
12.00	Opbergen interviewapparatuur en data